Natuer en lanlik gebiet

Mei-inoar fierder!

Gedeputeerde Staten van Fryslân
23 mei 2012

Foaropwurd

Mei help fan it Ryk en Europa hawwe wy hjir yn Fryslân foar mar leafst twa-tredde de doelstellingen fan de EHS gebieten helle. Yn oparbeidzjen mei boeren, mei ynwenners, mei ûndernimmers, mei (natuur)belangenorganisaasjes en oare oerheden hawwe wy sjen litten dat ekonomy en ekology yn balâns brocht wurde kinne. Dat hat sels laad ta de ferkiezing fan it Fryske lânskip as it moaiste fan Nederlân. Wy hawwe mar leafst 4 nasjonale parken yn Fryslân. Dy kwaliteit, it ferskaat yn ús lânskip en ús wettergebiet wurde heech wurdearre en smite in protte banen op.

De behoefte oan beleving fan en rekreaasje yn dat Fryske lânskip nimt almear ta. Tagelyk ûntwikkelje boeren in protte nevenfunksjes lyk as soarchbuorkerijen, wurde hja sintra yn in keten fan eigenmakke streekprodukten. Boeren kieze foar ferbrede lânbou, fergriening fan de lânbou en yntensyf buorkjen mei de allerlêste ynnovaasjes en technyske ferwurvenheden. Stêden begjinne romte te meitsjen foar stedslânbou.

Der is wis sprake fan in dynamysk en fitaal Frysk plattelân. Der is safolle úteinset en noch safolle oan‘e gong, dêr wolle mei fierder gean.

Lykwols, der is hjoeddedei minder jild foar lannelik gebiet en foar de natuur.
Dêrom ek leit der in nije nota natuer en lanlik gebiet fan provinsje Fryslân foar jo. Om’t wy it moatte. De nije nota is it streekrjochte gefolch fan it regearakkoart fan it kabinet Rutte. De EHS moast yn 2018 klear wêze en der moast op natuer in besuniging fan €600 mln. réalisearre wurde. It risseltaat, it natuerakkoart, dat troch ús Steaten ôfwiisd is, ferget ús om it natuerbelied te herijken. De grouwélige besuniging troch it Ryk stelt ús foar lêstige keuzes en dilemma’s.

Mar it biedt ek kânsen. Dy kânsen wolle wy mei beide hannen gripe. De desintralisaasje makket ús ta regisseur fan it lanlik gebiet. In rol en ferantwurdlikheid dy't ús skoan past.

Wy pakke dizze desintralisaasje dêrom mei moed en faasje op. Wy stekke der in grut part fan ús fermogen yn om troch te gean mei it wurk dêr’t wy mei dwaande wiene. De trije grutte gebietsprojekten geane troch. Wêr't it Ryk de saneamde ferfallen doelen falle lit, dêr pakt Fryslân syn ferantwurdlikheid. En wy kieze foar it trochsetten fan de EHS en ek mear as it sljochtwei ferplichte part derfan.

Dizze nota is dus as sadanich gjin nij natuerbelied. Mar binnen de besteande beliedsmjittige en finânsjele kaders sille wy kieze moatte. Dêrmei sil in basis foar de kommende jierren lein wurde. Op dy basis sille wy fierder oan natuer en lânskip yn Fryslân wurkje. De nota wol útsoarte in basis wêze dy't romte biedt. Alderearst oan de Fryske Steaten om harren kar meitsje te kinnen. Mar ek oan ús partners yn it lanlik gebiet, de saneamde PCLG-partijen.

Yn it foarste plak romte oan de minsken dêr’t wy it foar dogge, ús ynwenners en de besikers. Yn it folle besef dat ús natuer en lânskip saken binne dy't ús allegearre oangeane, fan ús allegearre binne en dat soks ek de generaasjes nei ús omfiemet. Natuer en lânskip binne gjin statyske gegevens. Krekt yn ús kultuerlânskip is benei elts stikje natuer oanlein mei of troch de minsken. De minske sels, as gebrûker, rekreant, boer, bewenner of yn hokker rol dan ek, dy sil de natuer hoedzje en noedzje moatte. Maatskiplike duorsumens giet hân yn hân mei ekologyske duorsumens.

It doel is ek om los fan de ynhâld mei dizze nota dúdlikheid te jaan oan al dyjingen dy't sa lang wachtsje moatten hawwe op dúdlikheid. Dúdlikheid oer hoe't it komt mei de natuer dêr't sy har brea mei en oan fertsjinje of harren sa folop foar ynsette. De boeren, de natuerorganisaasjes, de bewenners en de ûndernimmers. Hja binne foar Fryslân yn it spier, hja réalisearje ús belied. Dêrom sille wy mei harren de kommende tiid fierder gean, fanút de geast fan it Grien Manifest om dat wat ús mienskiplik bynt, de leafde en de ferantwurdlikheid foar natuer en lânskip, fierder stal te jaan.

De politike sitewaasje is net dúdlik op it stuit. Wat de krekte útwurking fan it saneamde Lente-akkoart is, is noch net wis. Ek moatte wy ôfwachtsje wat it nije kabinet oer hawwe sil foar de natuer. Ek mei fanwegen Den Haag wol dizze nota no in basis foarmje om aanst mooglike ekstra jilden en mooglikheden ynsette te kinnen.

Mei oare wurden: it ferhaal is noch net dien. En dat is mar goed ek. Want ús natuer en ús lânskip binne de konstante faktoaren yn in al mar feroarjende wrâld. It belang hjirfan is grutter as wy miskien tinke. Fanút dat belang is dizze nota skreaun en ik hoopje en ferwachtsje dat dit belang yn de nota en syn útwurking trochklinke sil.

Johannes Kramer,
Deputearre.

INHOUDSOPGAVE

1. Aanleiding

2. Het Onderhandelingsakkoord Natuur

3. Huidig beleid, Grien Manifest en uitgangspunten

4. Scenario's voor invulling Onderhandelingsakkoord Natuur

5. Uitwerking van het scenario per onderwerp: Natuur

6. Uitwerking van het scenario per onderwerp: Landschap

7. Uitwerking van het scenario per onderwerp: Landbouw

8. Gevolgen voor het huidige beleid

9. Financiële gevolgen

Bijlage: Werkkaart Natuur

1. Aanleiding

Het Regeerakkoord van het kabinet Rutte heeft grote consequenties voor het natuurbeleid, zowel inhoudelijk als financieel. Op 20 oktober 2010 is door het kabinet per 1 januari 2011 een investeringsstop aangekondigd op rijksbudgetten voor het landelijk gebied. Daaraan gekoppeld is een decentralisatie van bevoegdheden: de provincie krijgt meer verantwoordelijkheden voor het afronden en beheren van de ecologische hoofdstructuur (EHS) en voor de overige kwaliteiten van het landelijk gebied.
Over deze bezuinigingen en verantwoordelijkheden zijn vervolgens onderhandelingen gevoerd tussen het Rijk en de provincies in IPO verband. In september 2011 is uiteindelijk een onderhandelingakkoord tussen het Rijk en IPO tot stand gekomen, *het Onderhandelingsakkoord Natuur*.

Het Onderhandelingsakkoord Natuur is door Provinciale Staten van Fryslân niet aanvaard (PS vergadering december 2011). Provinciale Staten hebben echter aangegeven ondanks de afwijzing van het akkoord wel te zullen meewerken aan de uitvoering van het akkoord.

De verminderde rijksbudgetten en de veranderde verantwoordelijkheden, betekenen dat de provincie haar kerntaken voor natuur en het landelijk gebied opnieuw tegen het licht moet houden: welke ambities en opgaven willen we overeind houden, in hoeverre gaan we de uitvoering van bepaalde opgaven temporiseren en welke ambities en opgaven laten we vallen?
Deze herijking van provinciale taken heeft betrekking op de functies natuur, landschap en landbouw. Het zal duidelijk zijn dat deze herijking financiële gevolgen heeft en dus samenhangt met meerdere budgetten uit programma 5 van de provinciale begroting.

Kortom: In deze nota geven wij aan hoe wij met de gevolgen van het Onderhandelingsakkoord Natuur willen omgaan, zowel beleidsmatig als financieel. Daarbij betrekken wij het Grien Manifest. Wij hechten namelijk veel belang aan deze gedeelde visie van de betrokken organisaties op de toekomst van het Friese landelijke gebied. We willen gezamenlijk met alle partijen invulling geven aan de nieuwe opgaven.

In deze nota maken we inhoudelijke keuzes. Het financiële kader beslaat de jaren 2014, 2015 en 2016. Deze keuzes staan in de Kadernota 2013 en worden in dat kader financieel afgewogen. Indien in de loop van het traject andere keuzes gemaakt worden, zullen deze ook financiële consequenties hebben.

In deze nota behandelen we de volgende onderwerpen:
- De inhoud van het Onderhandelingsakkoord Natuur;
- Het huidige beleid, het Grien Manifest en aanvullende uitgangspunten;
- Scenario’s hoe we kunnen omgaan met het Onderhandelingsakkoord Natuur;
- Uitwerking van het gekozen scenario per onderwerp;
- Doorwerking in beleid, programmering en financiering.

2. Het Onderhandelingsakkoord Natuur

Onderhandelingsakkoord Natuur en Landelijk Gebied Rijk-IPO
Het onderhandelingsakkoord is onder te verdelen in 3 hoofdzaken:

1. hoe is de taakverdeling tussen het rijk en de provincies; wie is waarvoor verantwoordelijk?
2. hoeveel nieuwe EHS wordt er nog met rijksgeld ontwikkeld in Nederland?
3. financiële consequenties.

Taakverdeling en verantwoordelijkheden
Het Rijk maakt scherpere keuzes:

- het Rijk is alleen nog verantwoordelijk voor het realiseren van die onderdelen van de EHS die nodig zijn voor het realiseren van de instandhoudingdoelstellingen van de Natura 2000 gebieden (Europese verplichtingen);
- buiten de EHS is het rijk verantwoordelijk voor het agrarisch natuurbeheer;
- de rijksdoelen voor het soortenbeleid en het verbeteren van de milieucondities EHS vervallen;
- de rijksdoelen voor de Nationale Parken, Nationale Landschappen (w.o. landschapsherstel) en de Provinciale Stichtingen Landschap (LBF) vervallen;
- de rijksdoelen voor kennis en innovatie in de landbouw en structuurversterking landbouw (kavelruil) vervallen.

Dit betekent dat de provincie verantwoordelijk is/ wordt voor:

- de realisering, inrichting en beheer van de overige EHS (incl. agrarisch natuurbeheer in de EHS);
- de bescherming van natuurgebieden buiten de EHS;
- het behoud en ontwikkeling van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten;
- het structuurbeleid voor de landbouw.

Daarnaast zal de provincie namens het Rijk de Europese verplichtingen van aankoop en inrichting van EHS op zich nemen. In dat kader zal zij meewerken aan het verkopen van gronden om de middelen daadwerkelijk ter beschikking te krijgen (zie hierna). In 2016 volgt een evaluatie van de invulling van deze taak.

De provincie kan voor de uitvoering van deze taak t/m 2014 gebruik maken van de Dienst Landelijk Gebied (DLG). In de periode tot en met 2014 wordt DLG met 60% in budget gekort. Daarna is het een optie dat DLG overgaat naar de provincies; de provincie stuurt in ieder geval voor haar taken DLG aan en krijgt daarvoor het budget.
Voorwaarde is dat de provincie van het Rijk de middelen ter beschikking krijgt die door de verkoop van gronden (het grond voor grondprincipe) zijn verkregen.

Met deze decentralisatie van beleid verwacht het rijk, dat de provincie haar beleid voor het landelijk gebied goed afstemt op haar andere kerntaken op het gebied van ruimtelijke ordening en regionale economie.
Deze afstemming vinden we zelf eveneens essentieel zodat we ervoor kunnen zorgen dat de kerntaken elkaar versterken en kansen optimaal benut kunnen worden.

Hoeveel nieuwe EHS wordt nog met rijksgeld ontwikkeld?
Het Rijk beperkt zich wat betreft de bekostiging van extra hectares EHS tot de Europese verplichtingen (Natura 2000 gebieden en Kaderrichtlijn Water) die ons land heeft; figuur 1 in hoofdstuk 5 geeft de omvang van deze opgave weer. Voor alle overige EHS-hectares die volgens de Streekplankaarten binnen de EHS vallen en nog niet verworven zijn, stelt het Rijk geen middelen meer beschikbaar.
Voor zover voor die Europese verplichtingen nog hectares EHS moeten worden aangekocht, dan wel reeds verworven EHS moet worden ingericht, wordt geld ingezet dat via het zogenoemde grond voor grondprincipe beschikbaar komt (zie kader hieronder).

Grond voor grond principe
Het grond voor grond principe houdt in: het verkopen van gronden met een natuurdoelstelling die bij nader inzien niet meer nodig zijn voor ontwikkeling/ afronding van natuurwaarden, en met de opbrengst daarvan het aankopen en inrichten van nieuwe gronden voor natuurontwikkeling. Het gaat uitsluitend om natuurontwikkeling om aan de Europese verplichtingen te voldoen of om lopende EHS-projecten af te ronden.
Het gaat landelijk om de volgende categorieën grond die verkocht kunnen worden:
- hectares EHS die na herijking niet meer onder de EHS vallen (13.000 ha landelijk);
- hectares ruilgrond die door de provincies zijn aangekocht in de ILG-periode 2007-2012 om de oorspronkelijke EHS te realiseren, maar die voor Europese verplichtingen in die kleinere EHS niet meer nodig zijn (11.900 ha landelijk);
- hectares in eigendom van natuurorganisaties die geen ecologische waarde blijken te hebben (6.000 tot 9.000 ha landelijk);
- hectares ruilgrond die voor de ILG periode 2007-2012 zijn aangekocht en die in eigendom zijn van het Rijk.

Om een goed beeld te kunnen krijgen hoeveel grond nodig is zal elke provincie in beeld moeten krijgen hoeveel grond nog nodig is voor aankoop en hoeveel grond nodig is voor verkoop om met het beschikbare geld natuurgrond in te kunnen richten. Dit beeld wordt de ontwikkelopgave genoemd.
Voor 10 juli 2012 zullen alle provincies hun ontwikkelopgave aan een externe commissie opgeven die de gezamenlijk provincies hebben ingesteld. Deze commissie zorgt ervoor dat er een verdeling komt van hectares grond over de provincies zodat invulling kan worden gegeven aan het grond voor grond principe. De provincies hebben onderling afgesproken dat het advies van de commissie in principe bindend is. De afspraak is dat eind van 2012 de commissie het advies gereed heeft. In de opdracht aan de externe commissie is afgesproken dat naast een inhoudelijke basis voor de verdeling ook een redelijke verdeling over alle provincies moet plaatsvinden.
Wij zullen PS informeren over de voortgang hierin.

Financiële consequenties
Tot 2014 betaalt het Rijk alle beheerskosten voor de EHS-gebieden. Vanaf 2014 – wanneer de provincie verantwoordelijk wordt voor beheer van de overige EHS incl. agrarisch natuurbeheer – stort het rijk per jaar €105 miljoen in het Provinciefonds voor beheer van de overige EHS; de gezamenlijke provincies zullen daar uit eigen middelen €65 miljoen aan toevoegen.
De provincie Fryslân zal haar aandeel in deze €65 miljoen voor beheer van overige EHS bijdragen. Binnen dat beheer valt ook het Faunafonds en het verlenen van schadevergoedingen aan boeren bij schade (bijv. door ganzen). Daarnaast valt hier een deel van de herstelmaatregelen onder die nodig zijn voor de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS); door middel van deze aanpak ontstaat er ontwikkelruimte en kunnen vergunningen (voor uitbreiding) worden verleend aan onder andere agrariërs nabij Natura 2000 gebieden. Ook het beheer dat Staatsbosbeheer uitvoert, zal vanaf 2014 onder deze regeling vallen.

Vanaf 2014 bekostigt het Rijk het agrarisch natuurbeheer en de realisering van Europese doelen buiten de EHS, uit het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en uit eigen middelen.

Voor het overige stelt het Rijk geen middelen meer beschikbaar voor het landelijk gebied. Dit betekent dat de bijbehorende rijksdoelen vervallen:

- Nationale Parken,
- verbeteren milieucondities EHS,
- soortenbeleid,
- Nationale Landschappen w.o. landschapsherstel,
- Provinciale Stichtingen Landschap,
- duurzaam ondernemen landbouw,
- structuurversterking landbouw.

Voor deze rijksdoelen samen ontving de provincie €7,2 miljoen op jaarbasis.
Voor Europese verplichtingen op grond van de Kaderrichtlijn Water vervalt het rijksdoel niet.

Daarnaast betaalt het Rijk, buiten de Europese verplichtingen, de proceskosten van de Dienst Landelijk Gebied (DLG) niet meer.

3. Huidig beleid, Grien Manifest en uitgangspunten

Het Onderhandelingsakkoord Natuur is van invloed op meerdere thema's die in het landelijk gebied spelen: natuur, landschap/cultuurhistorie, landbouw, water en recreatie. In dit hoofdstuk schetsen wij ons huidige beleid voor het landelijk gebied incl. het Coalitieakkoord 2011, gaan we in op het Grien Manifest en formuleren we aanvullend enkele uitgangspunten die we wezenlijk vinden voor de invulling van de opgaven in het landelijk gebied.
Op basis hiervan zullen wij in het volgende hoofdstuk drie scenario's presenteren die vanuit een verschillend ambitieniveau invulling geven aan het Onderhandelingsakkoord Natuur. Vervolgens zullen we daaruit een scenario kiezen.

1. Huidig beleid voor het landelijk gebied

Voor ons beleid voor het landelijk gebied is het Streekplan Fryslân 2007 'Om de kwaliteit van de romte' tot nu toe richtinggevend. Voor de verschillende thema's in het landelijk gebied komt dit beleid in hoofdlijnen op het volgende neer:

- Ruimtelijke kwaliteit is leidraad. Ruimtelijke ontwikkelingen dienen ruimtelijke kwaliteit op te leveren. En dan gaat het om gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Het landelijk gebied van Fryslân heeft veel ruimtelijke kwaliteit; deze heeft ook economische betekenis, bijv. voor recreatie en toerisme en als vestigingsklimaat voor wonen en werken.
- Er is ruimte voor ontwikkeling van de landbouw, zowel voor verbreding en verdieping als voor schaalvergroting. Uitgangspunt is dat de landschappelijke kernkwaliteiten herkenbaar blijven;
- De EHS wordt in het Streekplan begrensd. Het Streekplan zet in op voltooiing en afronding van de EHS in 2018. Onderdeel daarvan is de robuuste natte verbinding die dwars door Fryslân loopt, van zuidwest naar noordoost; deze verbinding staat niet op kaart, maar wordt wel als streven in de tekst genoemd. Werkende weg en op basis van vrijwilligheid worden kansen benut om deze natte verbinding te realiseren; gerealiseerde natuur binnen deze verbinding vormt onderdeel van de EHS;
- Bescherming van bestaande natuurgebieden, zowel in als buiten de EHS. Daarnaast behoud van natuurwaarden in agrarisch gebied, specifiek in relatie tot weidevogels, ganzen, en landschapselementen als elzensingels. Voor weidevogels en ganzen formuleert het Streekplan compensatiebeleid indien ruimtelijke ontwikkelingen in geschikte gebieden noodzakelijk zijn;
- Behoud en ontwikkeling van de landschappelijke kernkwaliteiten van de verschillende landschapstypen in Fryslân. Het beleid maakt geen onderscheid tussen landschapstypen. De Nationale Landschappen Noardlike Fryske Wâlden en Sûdwest Fryslân worden in het Streekplan concreet begrensd; in deze Nationale Landschappen zijn extra stimuleringsmogelijkheden;
- Behoud en ontwikkeling van cultuurhistorische kwaliteiten, waarbij cultuurhistorie vooral als inspiratiebron bij nieuwe ontwikkelingen kan dienen. Deze kwaliteiten zijn in samenhang met landschappelijke kwaliteiten uitgewerkt in Grutsk op 'e Romte;
- Er is ontwikkelingsruimte voor kwaliteitsverbetering van recreatie en toerisme. In het landelijk gebied ligt daarbij het accent op kleinschalige recreatievormen.

In ons Uitvoeringsakkoord bij het Coalitieakkoord 2011 staat: 'We blijven investeren in aankoop en beheer van natuur, al zijn we helaas financieel niet in staat de door het Rijk aangekondigde enorme budgetkortingen bij overdracht van natuurtaken geheel te compenseren. We investeren in landschap, bij voorkeur binnen integrale gebiedsontwikkeling of in andere vormen van integrale planvorming. We houden bijzondere aandacht voor weidevogels'.

De Landbouwagenda 2011-2013 bouwt voort op het Streekplan. Volgens de Landbouwnota moet de landbouw zich kunnen ontwikkelen en kunnen concurreren in de internationale markt; innovatie, kostprijsbeheersing en kwaliteit van producten zijn daarvoor essentieel. Daarnaast is een duurzame productiewijze belangrijk; door het verduurzamen van de landbouwproductie wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsdoelstellingen, en kan de landbouw een concurrentie-voordeel behalen. De provincie stimuleert in dit verband projecten en programma's zoals de Dairy Campus.

In Grutsk op 'e Romte hebben we voor verschillende deelgebieden in Fryslân de cultuurhistorische kwaliteiten samen met de landschappelijke kwaliteiten in beeld gebracht. Hierbij hebben we de provinciale belangen die hiermee gemoeid zijn bepaald. Samen met gemeenten en andere relevante organisaties zullen we de komende periode bekijken hoe deze kwaliteiten doorwerken in ruimtelijke planvorming, projecten en concrete ontwikkelingen.

2. Grien Manifest

Het Grien Manifest is door de partijen uit de Provinciale Commissie Landelijk Gebied (PCLG) in Fryslân opgesteld: agrariërs, natuurbeschermers, recreatie en toerisme, de Friese gemeenten, de particuliere grondeigenaren en het Wetterskip hebben de handen ineengeslagen. Gezamenlijk hebben ze hun visie gegeven op de nieuw ontstane situatie en hoe daarmee om te gaan. Daarbij hebben ze ook aangegeven wat ze zelf zullen doen om de kwaliteiten van het landelijk gebied overeind te houden.

Op 8 juli 2011 is het Manifest ondertekend en aangeboden aan het provinciaal bestuur. We hebben het Grien Manifest als bijlage bij deze nota opgenomen. In het Grien Manifest staat, dat:

- komende jaren voorrang gegeven moet worden aan de inrichting van een aantal gebieden, met name de gebieden waar nu al aan gewerkt wordt;
- er een, weliswaar afgeslankte, maar goed functionerende robuuste EHS moet komen;
- het acceptabel is om afronding en inrichting van de EHS in de tijd te verschuiven tot 2022, maar dat er wel voldoende geld moet zijn voor zowel aankoop, inrichting als beheer;
- in bepaalde gebieden natuur op een andere manier ontwikkeld kan worden;
- landbouw een belangrijke drager is voor een vitaal platteland;
- nieuwe projecten die kwaliteit van de ruimte, duurzaamheid en leefbaarheid beogen, nieuwe kansen bieden en ondersteunen;
- het werken aan een vitaal platteland moet gebeuren op basis van samenwerking van alle erbij betrokken partijen, waarbij de samenhang (integraliteit) in het werken voorop staat;
- het manifest een collectieve verantwoordelijkheid is en verplichtingen schept voor alle partijen.

Partijen willen dit vanuit vier invalshoeken benaderen. Allereerst meer doelen in samenhang realiseren door te kiezen voor een gezamenlijke aanpak, gericht op een vitaal platteland dat duurzaam is ingericht met versterking van natuur en landschap. De ondertekenaars pleiten voor integrale gebiedsontwikkelingsprocessen. Als tweede wil men de EHS realiseren op basis wat er vanuit ecologisch gezichtspunt noodzakelijk is. Als derde punt benadrukken partijen dat ruimte en sociale samenhang specifieke kwaliteiten van Fryslân zijn en dat daarom de kwaliteit van de ruimte gegarandeerd moet zijn. Tenslotte wijzen de partijen op het belang van innovatie en het genereren van ontwikkelingsruimte daarvoor.

3. Aanvullende uitgangspunten

Het huidige beleid voor het landelijke gebied – zoals hiervoor geschetst – vinden we op hoofdlijnen nog steeds actueel. Het Onderhandelingsakkoord dwingt ons echter om onze ambities en

inspanningen opnieuw tegen het licht te houden. Mogelijk zullen ambities moeten worden bijgesteld, en inspanningen moeten worden getemporiseerd/ gefaseerd of wellicht geheel of gedeeltelijk vervallen. Dit is uiteraard vooral afhankelijk van onze financiële mogelijkheden.

Bij het herijken van onze ambities en inspanningen vinden we een aantal uitgangspunten richtinggevend. Gezamenlijk vormen deze uitgangspunten voor ons de leidraad en tegelijk het referentiepunt om keuzes te maken. Het Grien Manifest vormt voor ons hierbij een belangrijke inspiratiebron. Wij vinden het heel waardevol dat partijen die nauw betrokken zijn bij de inrichting van het landelijk gebied van Fryslân, tot een gezamenlijke visie zijn gekomen en afspraken hebben gemaakt over ieders inspanningen.

Wij juichen het daarom toe dat het beleid voor het landelijk gebied nu als kerntaak in onze handen komt. Via onze nieuwe benadering van Streekagenda's zullen we samen met de mensen en organisaties in de streek dit beleid oppakken en invullen. In ons Uitvoeringsakkoord hebben we aangegeven in een vitaal platteland te willen blijven investeren, in natuur, landschap, leefbaarheid, landbouw en andere belangrijke doelen in het landelijk gebied. De inzet van partijen in de PCLG is daarbij mee een uitgangspunt. Door de decentralisatie van rijkstaken naar de provincie is er ook minder bestuurlijke drukte. Als provincie kunnen wij deze belangrijke kerntaak integraal verbinden met ons ruimtelijk beleid, ons waterbeleid en ons recreatie- en toerismebeleid.
Wat ons zorgen baart zijn de sterk afgenomen rijksmiddelen. Decentralisatie van taken is niet samengegaan met een decentralisatie van middelen. Integendeel: er heeft een forse korting op de budgetten plaatsgevonden. Dit noodzaakt ons om scherpere, soms pijnlijke keuzes te maken, om de resterende middelen zo effectief mogelijk in te zetten en om samen met partijen naar creatieve mogelijkheden te zoeken om nieuwe middelen te genereren.

Drie perspectieven om naar de groene ruimte te kijken
De kwaliteiten van het Friese landelijke gebied zijn groot, divers, uniek en onvervangbaar, vaak robuust maar soms ook kwetsbaar. Het landelijke gebied is productieruimte, belevingsruimte, maar heeft ook intrinsieke kwaliteiten. Gegeven die variëteit aan functies en waarden, kunnen we vanuit verschillende perspectieven naar het landelijk gebied kijken:

1. Het perspectief van maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid: voor de mensen

- Dit perspectief is gebaseerd op het grote belang van de natuur en het landelijk gebied voor mensen. Veel Friezen voelen zich betrokken bij de Friese natuur en het landschap en spannen zich daarvoor in. We willen daarom dat de diverse kwaliteiten van het landelijke gebied door de inwoners en bezoekers van Fryslân te beleven en op een verantwoorde manier te gebruiken zijn. We willen dat mensen uit alle lagen van de bevolking kennis maken met deze bijzondere kwaliteiten, er gebruik van maken en daar veel plezier aan beleven. Dit betekent dat de natuurlijke, landschappelijke/ cultuurhistorische, landbouwkundige en recreatieve kwaliteiten van het landelijke gebied hen veel te bieden moeten hebben. Vanuit dit perspectief werken we aan maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid: aan de kwaliteiten die huidige en toekomstige generaties hoog waarderen, en aan de betrokkenheid van burgers bij het landelijk gebied. Hierbij past bijv. dat natuur en landschap toegankelijk en beleefbaar zijn.

2. Het perspectief van kwaliteit van de groene ruimte: robuust en vitaal

- Vanuit dit perspectief denken en kijken wij naar de feitelijke kwaliteiten van het landelijke gebied: hoe staat het met de natuurwaarden, de biodiversiteit, de kernkwaliteiten van landschap en cultuurhistorie, de landbouwkundige structuur en productieomstandigheden, de waterkwaliteit e.d.? Van hieruit werken we aan een robuuste en vitale groene ruimte met veel kwaliteiten. Bij natuur betekent dit het toewerken naar voldoende grote

gebieden die onderling verbonden zijn, biodiversiteit opleveren, zelfredzaam zijn, tegen een stootje kunnen, en medegebruik mogelijk maken. Bij landschap streven wij naar het behoud en de ontwikkeling van de kernkwaliteiten die zo kenmerkend zijn voor de verschillende landschapstypen in Fryslân. En bij cultuurhistorie willen we het verhaal en de geschiedenis van Fryslân beleefbaar en herkenbaar houden, en als inspiratiebron voor nieuwe ontwikkelingen gebruiken.

3. Het perspectief van de groene ruimte als onderlegger voor de Friese economie

- Onze groene ruimte kunnen we beter benutten, ook economisch. Als we dit verstandig doen, hoeft dit geen conflicten op te leveren met de kwaliteiten van het landelijk gebied. Sterker nog: er ontstaan nieuwe verdienmogelijkheden waarmee juist in kwaliteiten geïnvesteerd kan worden. Begrippen als ecosysteemdiensten, bio-based economy sluiten hierop aan en werken dit uit. We leggen in deze nota nadrukkelijk de verbinding met ons economisch beleid. Het gaat dan om het verstandig en duurzaam benutten van onze kapitaalvoorraden. Dit sluit ook aan op de nota economie die we ‘groen, slim en grensverleggend’ als motto mee hebben gegeven. We beschouwen in deze nota de kwaliteiten van onze groene ruimte mede als onderlegger voor de Friese economie.

In de uitvoering van het beleid voor het landelijk gebied stellen we het eerste perspectief voorop: Wij willen dat de kwaliteiten optimaal ten goede komen aan en ten dienste staan van de mensen. Op die manier kunnen we aan een breed en stevig maatschappelijk draagvlak bouwen voor het behoud en ontwikkelen van deze kwaliteiten. Een stevig maatschappelijk draagvlak komt ook het tweede en derde perspectief ten goede; door mensen en organisaties aan natuur, landschap en cultuurhistorie te binden, kunnen bijv. nieuwe verdienmogelijkheden ontstaan.

Het tweede en derde perspectief beschouwen we als gelijkwaardig. Binnen het perspectief ‘voor de mensen’ geven zij verder invulling aan de beoogde kwaliteiten van de groene ruimte. Dit kan in de meeste gevallen goed met elkaar samengaan; we willen deze drie perspectieven zoveel mogelijk met elkaar verbinden en de samenhang daartussen benadrukken. Hierbij letten wij nadrukkelijk op betaalbaarheid. De rijksbijdragen zullen aanzienlijk verminderen. Ook de provinciale middelen staan onder druk. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden. Keuzes die ertoe leiden dat ambities bijgesteld moeten worden en projecten en programma’s getemporiseerd en geheel of gedeeltelijk geschrapt moeten worden.

4. Scenario's voor invulling Onderhandelingsakkoord Natuur

Het onderhandelingsakkoord is gebaseerd op afnemende en veel selectievere rijksinvesteringen voor natuur en landschap. De provincie kan echter het onderhandelingsakkoord op verschillende manieren verder invullen. We kunnen er bijv. voor kiezen om bovenop de afgesproken investeringen van Rijk en provincies, extra te investeren in de kwaliteiten van het landelijk gebied. We onderscheiden in dit verband 3 scenario's.

Scenario 1 – Onderhandelingsakkoord 'Fryslân'

In dit scenario voeren we het Onderhandelingsakkoord sec uit. Dit is het basisscenario, dat aangeeft welke investeringen in het landelijk gebied zullen plaatsvinden wanneer uitsluitend het Rijksbeleid en daarmee het Onderhandelingsakkoord worden uitgevoerd. Dit betekent dat de EHS uitsluitend nog wordt uitgebreid om aan de Europese doelstellingen m.b.t. de Natura 2000 gebieden te voldoen. De provincie zal daarin haar bijdrage leveren.

De onvermijdelijke bijdrage aan beheer wordt gedekt uit bestaande middelen van de provincie voor het landelijk gebied. Daarbovenop investeert de provincie niet extra in het landelijk gebied. Dit voldoet aan het Onderhandelingsakkoord.

Scenario 2 – 'Grien Fryslân'

Het tweede scenario is gericht op een duurzaam en vitaal platteland met robuuste natuurlijke en landschappelijke kwaliteiten, en met draagvlak en de betrokkenheid van mensen daarbij. In vergelijking tot de oorspronkelijke EHS doelen uit het Streekplan, komt een aantal beoogde uitbreidingen van de EHS echter te vervallen. De nadruk ligt op het afmaken en afronden van een aantal grotere natuurgebieden. Door gericht aan te kopen en in te richten moeten dit robuuste natuurgebieden worden die minder beheer(kosten) vergen en tegen een stootje kunnen. Dit scenario stelt dus de kwaliteit van de EHS centraal en niet zozeer de kwantiteit: welke afrondende natuuruitbreidingen dragen het meeste bij aan hoogwaardige en robuuste natuurgebieden in Fryslân.

Verder gaat dit scenario uit van het garanderen van de kwaliteit van de ruimte in Fryslân en het genereren van ruimte voor innovatie en ontwikkeling. Landbouw moet een belangrijke drager zijn en blijven voor een vitaal platteland, waar ruimte is voor nieuwe samenwerkingsprojecten gericht op kwaliteit van de ruimte, duurzaamheid, leefbaarheid en integraliteit. Ook moeten alternatieve financieringsbronnen worden gevonden om de oorspronkelijke doelen in goede samenwerkingsverbanden te realiseren.

Scenario 3 – 'Grien Manifest'

Het derde scenario is het scenario van het Grien Manifest. Dit scenario sluit aan op scenario 2. Aanvullend daarop is er echter een hogere natuurambitie: er zal meer EHS worden aangekocht en ontwikkeld (ca. 1.500 ha) en de robuuste natte as komt als zoekgebied op kaart te staan. In dit scenario blijven de oorspronkelijke natuurdoelen uit het Streekplan grotendeels gehandhaafd, maar door te temporiseren mag de realisatie van de EHS langer duren.

Scenariokeuze

Op basis van ons huidige beleid, het Grien Manifest, de geschetste perspectieven, en de financiële ruimte, kiezen wij voor scenario 2, Grien Fryslân. Naar onze mening sluit dit scenario het beste aan op onze ambities, ingezette projecten en programma's, en financiële mogelijkheden. Scenario 2 omvat bovendien veel elementen uit het Grien Manifest en kan in dat opzicht maatschappelijk draagvlak hebben bij veel partijen in het landelijk gebied. Scenario 2 vergt wel een herijking van de EHS begrenzing; sommige oorspronkelijk beoogde uitbreidingen van de EHS komen te vervallen.

Scenario 1 is volgens ons veel te mager en doet teveel afbreuk aan ons beleid in o.a. het Streekplan, het Coalitieakkoord en Grutsk op 'e Romte. Door louter in te zetten op het afronden van de EHS die voor Europese doelstellingen nodig is, zullen veel kwaliteiten van ons landelijk gebied verloren gaan en niet benut worden. Bovendien zullen veel projecten, programma's en gebiedsontwikkelingen die al in gang zijn gezet, geheel of gedeeltelijk stopgezet, getemporiseerd of afgezwakt moeten worden. Naast onbegrip bij de betrokken partijen, zal dit betekenen dat beoogde doelen en kwaliteiten niet worden gehaald. De natuurlijke en landschappelijke/ cultuurhistorische kwaliteiten in veel gebieden zullen verschralen of zelfs verdwijnen. Daarnaast ontbreekt voor scenario 1 het maatschappelijk draagvlak. Alle betrokken partijen in het landelijk gebied hebben met het Grien Manifest een statement gemaakt. Zij willen verder gaan dan scenario 1; door te kiezen voor scenario 1 zouden wij deze gezamenlijke inspanning van partijen aan de kant zetten.

Scenario 3 sluit geheel aan op het Grien Manifest. De ambitie hieruit spreekt ons aan. De middelen hiervoor ontbreken echter op dit moment. Met de forse afname van rijksbudgetten voor met name natuur, moeten we scherpere en soms pijnlijke keuzes maken. Met scenario 3 lopen we op dit moment teveel financiële risico's. De provinciale middelen zijn onvoldoende om autonoom en geheel op eigen kracht alle oorspronkelijke EHS doelen uit het Streekplan te realiseren. Scenario 3 vinden we in dat opzicht te ambitieus in relatie tot onze financiële positie.

Met scenario 2 maken we een strategische keuze om in te zetten op kwaliteit van de EHS en de EHS daar uit te breiden waar het natuurrendement het grootst is. Dit doen we vanuit het perspectief van robuuste natuurgebieden die met minder beheer toekunnen en tegen een stootje kunnen. Hierdoor 'verdragen' zulke grote natuurgebieden ook het nodige aan menselijk gebruik in en rond de gebieden, wat gunstig is vanuit het perspectief 'natuur voor mensen'.
In het volgende hoofdstuk werken we deze keuze voor scenario 2 verder uit voor de verschillende onderwerpen.

5. Uitwerking van het scenario per onderwerp: Natuur

5.1 Natuur binnen de EHS

A. Verplichtingen op grond van het Onderhandelingsakkoord Natuur

Op grond van het Onderhandelingsakkoord Natuur hebben de gezamenlijke provincies zich verplicht tot de volgende taken:

a. voorfinancieren van lopende EHS projecten;
b. bijdragen aan natuurbeheer in EHS;
c. aankoop en inrichten EHS voor Europese verplichtingen (Natura 2000 gebieden, Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

a. Voorfinancieren van lopende EHS projecten
Van de uitbreiding van de EHS zoals die gepland was en in het Streekplan is opgenomen, is in Fryslân 60% gerealiseerd.
Het Rijk betaalt nog de EHS projecten voor de realisering van de EHS die op dit moment lopen en waarvoor verplichtingen zijn aangegaan. Aangegane verplichtingen worden dus nagekomen. Deze worden vanaf 2011 betaald door grond te verkopen (het grond voor grond principe; zie hoofdstuk 2). Landelijk wordt geïnventariseerd welke gronden verkocht kunnen worden. Een externe commissie voor de herijking maakt een voorstel voor de landelijke verevening. Er is dus geen sprake van een provinciale verevening, waarbij middelen die verkregen worden door gronden in Fryslân te verkopen, ook weer in Fryslân ingezet worden. Omdat er verplichtingen zijn aangegaan voor deze lopende EHS projecten op basis van de tot 1 januari 2011 aanwezige ILG middelen, komen de rekeningen voor deze projecten nu al bij de provincie binnen.
In totaal moeten wij €22,5 miljoen voorfinancieren. Dat bedrag krijgen we in de loop der tijd terug uit de grondverkopen.

b. Bijdragen aan natuurbeheer in EHS
Het beheer van de natuurgebieden binnen de EHS moet de provincie gaan uitvoeren; dit is incl. de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer. Buiten de EHS is het Rijk verantwoordelijk voor het agrarisch natuurbeheer en de Europese verplichtingen.
Tot 2014 betaalt het Rijk nog alle natuurbeheer in de EHS (ILG-middelen). Daarna nemen de provincies het beheer van bestaande en nog aan te leggen natuurgebieden binnen de EHS over. Hiervoor stelt het Rijk landelijk per jaar €105 miljoen beschikbaar (provinciefonds); de provincies vullen dit aan met €65 miljoen. Daarnaast is nog Europees geld voor beheer beschikbaar. In totaal is er ongeveer €180 miljoen op jaarbasis voor beheer van de EHS beschikbaar. Voor natuurgebieden buiten de EHS stelt het Rijk geen beheervergoeding meer beschikbaar. Het is de keus aan de provincie of zij hier nog (in enige vorm) een vergoeding wil uitkeren aan de beheerder.

De verdeelsleutel voor de verdeling van de rijksbeheergelden is nog niet bepaald. Afgesproken is dat de provincies met een voorstel voor verdeling mogen komen. Uitgaande van het feit dat de provincie Fryslân verantwoordelijk wordt voor het beheer van ca 10% van de natuur in Nederland, is de verwachting dat de provincie €11 miljoen beschikbaar krijgt en zelf ruim €7 miljoen moet bijleggen. In totaal is er dan voor Fryslân €18 miljoen beschikbaar voor natuurbeheer van de EHS. We gaan er vanuit dat dit voldoende is, maar de belangrijkste onzekerheid zit - naast

de verdeelsleutel - in de kosten voor de schade door ganzen. De huidige regeling kent namelijk een open eind karakter. Onze inzet is de regeling zo aan te passen dat het qua kosten beheersbaar wordt.

Met deze middelen moet de provincie - naast het beheer van bestaande EHS van alle terreinbeheerders en particulieren, agrarisch natuurbeheer binnen de EHS en een deel van de PAS-maatregelen -, ook de uitkeringen voor schade uit het Faunafonds bekostigen. De provincie loopt daarbij risico: contracten die lopen moeten betaald worden of gesaneerd. Ingeschat wordt dat de beheerverplichtingen als gevolg van contracten voor agrarisch natuurbeheer die nog doorlopen na 2014 hoger kunnen uitvallen.

Daarom houden wij er rekening mee dat naast een provinciale bijdrage van €7 miljoen per jaar voor natuurbeheer (structureel budget) in 2014 en 2015, nog €3 miljoen (frictiekosten) extra nodig is voor natuurbeheer.

Onze beleidsinzet is om de komende drie jaar (voor 2016) de kosten van het natuurbeheer terug te dringen met 30%. In afstemming met de terreinbeheerders zullen wij nagaan hoe wij deze besparingen op natuurbeheer kunnen bereiken.
Dat is alleen mogelijk als we de bestaande EHS natuurgebieden afronden met gebieden die beheer efficiënter maken, en als er herstelmaatregelen worden getroffen rond de al bestaande natuurgebieden om het beheer te optimaliseren. Een meer robuuste invulling, waarbij waterbeheer en inrichting van een gebied worden geoptimaliseerd voor natuur, maakt een minder intensief en goedkoper beheer mogelijk. Zo'n benadering past goed in scenario 2.

c. Aankoop en inrichten EHS voor Europese verplichtingen
Het Rijk bekostigt alleen nog die onderdelen van de EHS die op grond van Europese verplichtingen noodzakelijk zijn (Natura 2000 en KRW en voor de PAS). De hectares uit dit Rijksprogramma moeten betaald worden door verkoop van grond via het grond voor grondprincipe (zie hoofdstuk 2).

In het IPO-traject herijking EHS is berekend dat in Fryslân nog 753 ha EHS ligt binnen de begrenzing van Natura 2000 gebieden die nog niet zijn verworven of onder particulier natuurbeheer zijn gebracht. Voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) kan geen exact getal worden aangegeven omdat er geen exacte begrenzingen voor KRW gebieden zijn zoals bij de Natura 2000 gebieden. Ook is er soms overlap tussen KRW gebieden en Natura 2000 gebieden. Tenslotte moet er ook voor de PAS nog zo'n 200 ha buiten de EHS worden verworven.

Via grond voor grond ligt vanuit het Rijk de prioriteit bij afronding van de Natura 2000 gebieden, en daarna bij de KRW. Daarentegen moet voor de KRW-projecten in de beekdalen voor 2015 de schop in de grond volgens Europese regels. Dit kan tot problemen leiden als de verkoop van grond niet snel genoeg verloopt.

In het Onderhandelingsakkoord Natuur zijn geen rijksmiddelen opgenomen voor de uitvoering van beheerplannen in de Natura 2000 gebieden. Volgens de Natuurbeschermingswet en het Onderhandelingsakkoord Natuur is de provincie verantwoordelijk voor het opstellen van een deel van deze plannen en de vaststelling van al deze plannen. Zonder de noodzakelijke middelen kunnen de plannen niet vastgesteld worden. Anderzijds dringt het rijk aan op het snel vaststellen van de plannen. Zonder vastgestelde Natura 2000 beheerplannen heeft de Programmatische Aanpak Stikstof bijvoorbeeld geen juridische basis. Bij de vergunningverlening voor agrarische bedrijven op grond van de Natuurbeschermingswet mogen wij met deze programmatische aanpak dan nog geen rekening mee houden. In IPO verband wordt hierover nog onderhandeld.

Voor de provincie is hier de keuze aan de orde of de provincie - naast de lopende EHS projecten - ook de aankoop en inrichting van Natura 2000 gebieden, waar het Rijk in principe verantwoordelijk voor is, gaat voorfinancieren.

Enerzijds kan het standpunt ingenomen worden dat eerst de voorfinanciering van de lopende EHS projecten (€22,5 miljoen) via grond voor grond terug betaald moet zijn, voordat de provincie nieuwe verplichtingen gaat voorfinancieren. Bij voorfinanciering loopt de provincie het risico dat de grondverkoop langzamer verloopt dan gepland of in mindere mate dan gepland gerealiseerd kan worden. De voorfinanciering wordt dan te langzaam of niet afgelost.

De nadelen van niet voorfinancieren zijn:

- dat de uitvoering van plannen voor de Natura 2000 gebieden stil kan blijven liggen. Onduidelijkheid over de uitvoering langer blijft bestaan.
- kansen om in gebiedsontwikkelingsprojecten natuurontwikkeling te combineren met het realiseren van de KRW opgaven worden minder;
- dat vergunningverlening in relatie tot de Programmatische Aanpak Stikstof langer op slot blijft zitten. Recreatieondernemers, gemeenten, het Friese Merenproject, landbouwondernemers kunnen in dat geval niet verder met hun voorgenomen plannen;
- dat er minder ingespeeld kan worden op kansen wanneer er middelen van derden zijn; dit terwijl we juist een beroep doen op anderen om ook een bijdrage te leveren.

Door voor te financieren kunnen kansen worden benut voor een efficiënt natuurbeheer in combinatie met ander recreatief medegebruik, uitbreidingsmogelijkheden voor de landbouw en het realiseren van de wateropgaven.

Wij onderkennen deze kansen en zullen deze waar mogelijk ook benutten door over specifieke projecten afzonderlijke besluiten te nemen. Anderzijds vinden wij de financiële risico's van voorfinanciering op dit moment te groot. Wij kiezen er daarom vooralsnog niet voor om aankoop en inrichting binnen Natura 2000 gebieden voor te financieren, in afwachting van hoe het grond voor grond principe gaat werken.

B. De plus van scenario 2: Aanvullende afronding EHS; Nationale Parken

Behalve de hierboven beschreven verplichtingen volgens het Onderhandelingsakkoord Natuur - wat moeten we doen; scenario 1 - heeft de provincie verder geen verplichtingen om taken die het rijk niet langer zal uitvoeren over te nemen. De provincie ontvangt - uitgezonderd waterdoelen - geen middelen meer voor vervallen doelen en kan bepalen welke doelen wel of niet overgenomen worden. De keuze om dat wel of niet te doen ligt helemaal bij de provincie.
Een aantal onderdelen die tot nu toe door het Rijk betaald werden willen wij in scenario 2 op een aangepaste manier voortzetten. Dit betreft:

a. Aanvullende afronding EHS

De EHS zou worden gerealiseerd op basis van vrijwilligheid met als einddatum 2018 voor ogen. Dat heeft ertoe geleid dat bij bestaande natuurgebieden meestal nog percelen verworven moeten worden voordat het (robuuste) natuurgebieden zijn die optimaal ingericht kunnen worden. Voor deze afronding is buiten de Natura 2000 gebieden geen rijksgeld meer beschikbaar.

We hebben de volgende opties om te kiezen:

1. Niets meer afronden met inzet van provinciaal geld voor aankoop en inrichting, omdat dit nu eenmaal de consequentie is van het rijksbeleid;
2. Zeer beperkt afronden, alleen daar waar aankoop een conflict tussen landbouw en natuur oplost;
3. Aankopen als duidelijk aangetoond kan worden dat het beheer van natuurgebieden op termijn goedkoper zal worden omdat gebieden robuuster en optimaler ingericht zijn, of die nodig zijn om synergiegelden (KRW gelden voor inrichting van natuurgebieden) optimaal te kunnen inzetten (bijv. in de beekdalen). Dit draagt ook bij aan de voortgang van die gebiedsprojecten;
4. Provinciale afronding in zijn totaliteit uitvoeren.

Het niet afronden van deze natuurgebieden heeft een aantal nadelen:

- Er blijven conflicten tussen landbouw en natuur doordat beide functies nog verstrengeld zijn en vaak andere eisen stellen aan bijvoorbeeld het waterbeheer; de agrarische functie vraagt bijv. om een ontwatering waardoor het aangrenzende natuurgebied verdroogt;
- Veel natuurgebieden wachten op het ‘laatste perceeltje’ waardoor een goede inrichting van het gebied mogelijk is en een minder intensief beheer nodig is. Vaak is zonder zo’n perceel het waterregime niet goed in te stellen; hierdoor wordt niet het maximale natuurrendement gehaald en is een intensief (en dus duurder) beheer nodig;
- Er lopen in de provincie nog een aantal gebiedsontwikkelingen waar natuurgebieden met een substantieel aantal ha’s moeten worden afgerond; het gaat om de afronding van een aantal landinrichtingsprojecten, zoals beekdalen Koningsdiep en Linde, en Achtkarspelen Zuid. In deze gebiedsontwikkelingen is natuur vaak de motor in het gebiedsproces. In de gebiedsontwikkelingen Beekdal Linde en Beekdal Koningsdiep zijn veel ha’s EHS nodig voor realisatie van de KRW-doelen. Dat is een internationale verplichting waardoor we nog kunnen rekenen op een bijdrage van het rijk (grond voor grond). Een goede voortgang van de gebiedsontwikkeling is gebaat bij voorfinanciering.

Vanuit het principe van scenario 2, kiezen wij voor optie 3.
Om natuurgebieden buiten de Natura 2000 gebieden te kunnen afronden, stellen wij voor om uit de structurele middelen op de provinciale begroting €0,9 miljoen beschikbaar te stellen voor aankoop en inrichting van EHS (bij de begrotingsstukken dit najaar zullen wij u voorstellen deze middelen onder te brengen in een bestemmingsreserve); daarmee kunnen kansen benut worden voor koppeling met KRW gelden en kunnen we afrondingen doen die leiden tot een goedkoper beheer (dat door de provincie structureel betaald moet worden).
Wij leggen hierbij het accent op het afronden van de gebiedsontwikkelingen beekdalen Koningsdiep en Linde en landinrichting Achtkarspelen Zuid; in totaal gaat het om minimaal 200 ha en maximaal ruim 500 ha. Daarnaast kan - als zich kansen voordoen - met name in de beekdalen projectgewijs aangekocht worden. We zullen bekijken hoe dit geregeld kan worden (spelregels nota grondbeleid).

Per saldo leidt deze herijking van de EHS - incl. de verplichtingen op grond van het Onderhandelingsakkoord Natuur - tot een aangepaste begrenzing van de EHS; de nieuwe grens van de EHS is aangegeven op de Werkkaart Natuur in de bijlage. Deze nieuwe EHS begrenzing zullen we tezijnertijd borgen via een partiële herziening van de Verordening Romte.
In het onderstaande taartdiagram zijn de consequenties voor de EHS per saldo eveneens weergegeven. De rode taartpunten zijn de EHS hectaren die sowieso vervallen. De oranjetaartpunt is de ambitie uit het Grien Manifest die we vanuit financieel oogpunt niet haalbaar vinden. De gele taartpunt betreft de lopende EHS verplichtingen die doorgaan. De blauwe taartpunt is de EHS die op grond van Europese verplichtingen gerealiseerd wordt en onderdeel vormt van het Onderhandelingsakkoord Natuur. De groene taartpunt is de extra provinciale inspanning vanuit scenario 2 ter afronding van de EHS met robuuste natuurgebieden; dit is incl. de 500 ha als maximumambitie.

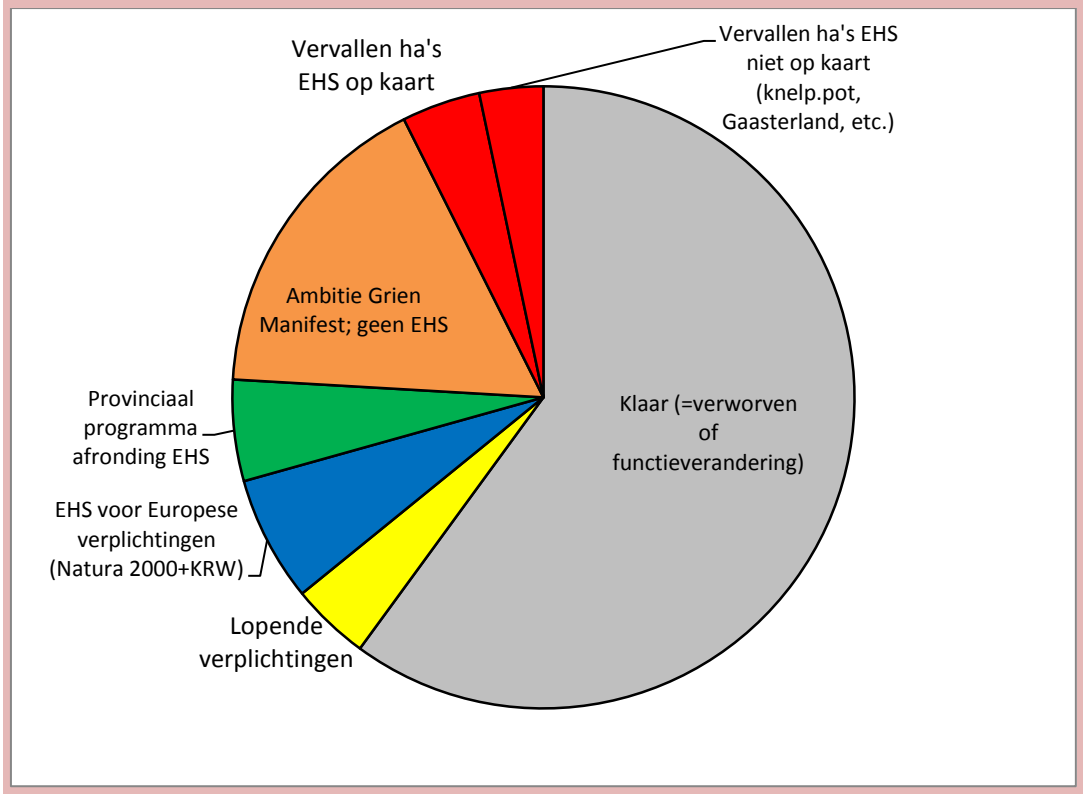

***Figuur 1**. Taartdiagram met het overzicht van de stand van zaken met realisatie van de Nieuwe Natuur (oorspronkelijk 19.184 ha) voor de Ecologische Hoofdstructuur in Fryslân. Het gaat om de volgende oppervlaktes: klaar 11.519 ha, reeds aangegane verplichtingen 785 ha, Rijksontwikkelprogramma N2000 & KRW 1.251 ha, provinciaal ontwikkelprogramma van max. 500 ha, provinciaal ontwikkelprogramma verbindingszones waarvan ambitie 3.200 ha, vervallen hectares op kaart 784 ha, vervallen hectares niet op kaart 636 ha. (functieverandering betekent dat de natuur bij particulieren in beheer is).*

b. Nationale Parken
De Nationale Parken (NP) zijn door het Rijk ingesteld als voorbeeldgebieden van de verschillende ecosystemen in Nederland. Naast natuurontwikkeling en natuurbeheer zijn voorlichting, educatie en recreatief medegebruik belangrijke doelstellingen. De regering heeft besloten om de financiering van de NP niet meer te regelen en daarmee zijn de NP vervallen rijksdoelen.

In Fryslân liggen 4 nationale parken: Schiermonnikoog, Lauwersmeer, de Alde Feanen en het Drents Friese Wold.
Het belang van de NP voor de provincie ligt voornamelijk bij activiteiten op het gebied van voorlichting & educatie, de recreatie, en bij de samenwerking van alle partijen binnen het gebied. Voor het NP Lauwersmeer voert de provincie Groningen het secretariaat en is afgesproken dat zij ook de verantwoordelijkheid neemt voor de voortzetting van het beleid. Voor het NP Drents Friese Wold ondersteunt de provincie Drenthe het beheer.

De provincie Fryslân ondersteunt de NP Schiermonnikoog en de Alde Feanen. Tot 2011 kregen de Overlegorganen per NP jaarlijks ongeveer €0,2 miljoen (rijksmiddelen ILG) voor uitvoering van hun jaarprogramma. In 2011 en 2012 (na stopzetting van het ILG) hebben wij garant gestaan voor de vaste lasten van beide NP; het gaat om een bijdrage aan de exploitatie van het bezoekerscentrum en de consulent voorlichting en educatie. Per park bedroeg de bijdrage ongeveer €0,15 miljoen.
De keuze ligt voor of en hoe we dit vervallen rijksdoel overnemen.

Nationale Parken zijn belangrijke visitekaartjes voor onze provincie en zetten naast natuurbeheer expliciet in op voorlichting en educatie en op recreatief medegebruik. De nationale parken hebben daarmee ook een belangrijke economische waarde voor de provincie: ze zijn publiekstrekkers bij uitstek en kunnen een katalysator vormen voor nieuwe recreatieve ontwikkelingen. Hier liggen grote kansen om ecologie en economie nog meer met elkaar te verbinden en op die manier een breed draagvlak in de streek voor de NP op te bouwen en nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen. Daarnaast is de streek betrokken bij het NP door deelname in het Overlegorgaan; dit past goed in scenario 2, Natuur voor mensen.

Daarom stellen wij voor om provinciale middelen in te blijven zetten voor de NP Schiermonnikoog en de Alde Feanen.

Daarbij streven we wel naar een andere verdeling van de financiering voor de toekomst. Wij vinden het gewenst dat meerdere partijen gaan mee betalen aan de NP (recreatieondernemers, beheerders, gemeenten); wij verwachten daarom dat vanuit deze partijen initiatieven voor meefinanciering zullen komen. Daarbij zullen we onderzoeken of andere organisatievormen - zoals bijv. een stichting of evt. het onderbrengen van het overlegorgaan bij het gebiedsplatform - nieuwe mogelijkheden bieden.

We stellen voor om voor de Nationale Parken (Alde Feanen, Schiermonnikoog en aansluiting Rottige Meenthe bij Wieden - Weerribben) jaarlijks een budget (structureel) van €0,2 miljoen beschikbaar te stellen en daarnaast voor de jaren 2014 en 2015 nog een incidenteel budget van €0,2 miljoen per jaar.

Dit tijdelijke budget is twee jaar beschikbaar. Dit geeft de overlegorganen de gelegenheid om tot een andere en bredere financiering van de NP te komen, meerdere partners bij de financiering te betrekken, en bijvoorbeeld meer samen te werken in noordelijk verband. De NP onderzoeken deze mogelijkheden ook al in hun landelijk samenwerkingsverband. Naar 2015 toe vindt een afbouw van de tijdelijke provinciale bijdrage plaats.

5.2 Natuur buiten de EHS

a. Faunafonds, ganzenbeheer
De provincie heeft buiten de EHS geen taken qua natuurbeheer, behalve een rol in het uitkeren van gelden vanuit het Faunafonds. Natuurbeheer buiten de EHS is een taak van het Rijk.

Het Faunafonds kan, onder voorwaarden, een tegemoetkoming verlenen voor schade veroorzaakt door beschermde inheemse diersoorten aan bedrijfsmatig geteelde landbouwgewassen of gehouden landbouwhuisdieren. Dit betreft, naast schade door winter- en zomerganzen, o.a. schade door dassen en herten. Landelijk gaat het op dit moment om een bedrag van ongeveer €17 miljoen per jaar. Dit bedrag zal onderdeel worden van de bijdrage van €105 miljoen die het rijk vanaf 2014 betaalt voor natuurbeheer binnen de EHS.
Het huidige Faunafonds wordt daarom vanaf 2014 gedecentraliseerd naar de provincies. Provincies zullen nog onderling afspraken moeten maken over de verdeelsleutel voor dit bedrag. Fryslân ontving de afgelopen jaren ongeveer 40% van de uitkeringen uit het Faunafonds; dat komt neer op ongeveer €5 tot €7 miljoen per jaar. Het grootste deel van dit geld wordt besteed aan vergoedingen voor boeren voor de tegemoetkoming van ganzenschade.
Daarnaast ontvangt Fryslân jaarlijks ongeveer €4 miljoen voor afhandeling van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) voor de Ganzenovereenkomsten (ganzengedooggebieden). Deze overeenkomsten lopen af per 1 april 2013. Momenteel wordt dit beleid herzien en worden in opdracht van Rijk en IPO 3 scenario's doorgerekend. De financiële consequenties van voortzetting van dit beleid, in welke vorm dan ook, zijn nu nog niet bekend.

De grote aantallen ganzen die in onze provincie opgevangen moeten worden, baren ons zorgen. Maatschappelijke organisaties, de natuurbescherming, de agrarische sector en jagersverenigingen hebben in 2010 met elkaar een Maatwerkplan uitgewerkt voor zowel de doortrekkende en overwinterende populaties ganzen als de broedende populaties (overzomerende of standganzen). Alle inzet heeft tot dusver nog niet geleid tot de gewenste afname van het aantal ganzen en een afname van de landbouwschade. Vooral de grote aantallen overzomerende ganzen brengen problemen voor agrariërs met zich mee. Momenteel worden voorstellen ontwikkeld door de Faunabeheereenheid om groepen ganzen te vangen en te doden, binnen de daarvoor geldende wettelijke richtlijnen.

Omdat de ganzenproblematiek niet alleen een provinciale, maar vooral ook een nationale en internationale aangelegenheid is, zullen in IPO verband eveneens afspraken gemaakt moeten worden over zowel de trek- als de standganzen. Onze inzet hierbij is dat we in nationaal verband voldoen aan onze internationale verplichtingen voor de opvang van trekganzen, en in provinciaal verband afspraken maken over de regulatie van het aantal standganzen.
Op dit moment loopt de discussie over het toekomstige ganzenbeleid nog. In grote lijnen is er vooralsnog overeenstemming over rust voor trekganzen in de winterperiode (de periode dat er weinig schade zal ontstaan) en intensivering van de bestrijding van standganzen en exoten in de zomerperiode. Het gaat dus om winterrust voor de trekganzen, met daar tegenover een intensieve bestrijding van de standganzen in de zomer. De financiële consequenties van deze hoofdlijnen worden momenteel doorgerekend waarbij ook gekeken wordt naar mogelijke bezuinigingen en heroverweging van de beheer- en schaderegelingen en de ganzenfoerageergebieden.

Vooralsnog stellen wij geen extra financiering voor t.b.v. de bestrijding van overzomerende ganzen, maar zetten wij in op:

1. **het verbeteren van de uitvoering van het maatwerkplan;**
2. **de onderhandelingen in IPO-verband om een bijdrage te verkrijgen voor faunaschade uit het Provinciefonds die past bij de omvang van Fryslân als grootste trekganzenprovincie.**

b. Weidevogels

Fryslân is voor weidevogels van bijzondere betekenis; ongeveer 22% van de West Europese Grutto populatie broedt in Fryslân. Behalve weidevogelbeheer binnen de EHS (Beheersgebieden in de EHS met agrarische hoofdfunctie of functie natuur) is weidevogelbeheer met name onderdeel van het agrarisch natuurbeheer buiten de EHS. Agrarisch natuurbeheer buiten de EHS wordt een rijksverantwoordelijkheid. Het rijk heeft het voornemen dit te gaan financieren uit Europese middelen: groen blauwe diensten. Hierbij wordt ingezet op financiering uit pijler 1 (inkomenstoeslag), maar financiering van het beheer uit pijler 2 van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is ook een optie.

Ons beleid voor weidevogels staat in het streekplan en het werkplan weidevogels. Vanaf 2010 geven wij inhoud aan weidevogelbeheer met collectieve gebiedsgerichte weidevogelbeheerplannen, vooral gericht op kuikenoverleving. Wij zetten in op robuuste weidevogelkerngebieden. In het Streekplan en de Verordening Romte is een compensatieplicht opgenomen voor noodzakelijke ruimtelijke ontwikkelingen van openbaar belang in weidevogelgebieden; in stedelijke bundelingsgebieden neemt de provincie 50% van de compensatiegelden voor haar rekening. De daarmee gegenereerde gelden zetten we in ten behoeve van weidevogelcompensatie. Bij de evaluatie van het streekplan wordt ook gekeken hoe de regeling voor weidevogelcompensatie functioneert.

Wij stellen voor om te blijven investeren in de werkwijze voor collectief weidevogelbeheer zoals die ontstaan is. Dit betekent dat de provincie regie blijft voeren op onderzoek, monitoring, en de inzet van een weidevogelcoördinator bij de BFVW die het vrijwilligers werk coördineert. Zeer beperkt kan bijgedragen worden aan fysieke maatregelen (b.v. aanleg van plas/dras stukjes). Hiervoor is een bedrag van €0,3 miljoen opgenomen binnen het bestaande structurele budget voor het landelijk gebied.

Daarnaast is het van belang dat er regie blijft bestaan tussen de weidevogelgebieden binnen en buiten de EHS. Voor effectief weidevogelbeheer is het van belang het beheer en de inrichting binnen en buiten de EHS op elkaar af te stemmen en samen tot robuuste weidevogelkerngebieden (landschappen) te komen. Wij zullen hier bij het rijk op aandringen.

Buiten de EHS liggen gronden van natuurorganisaties die in aanmerking komen voor verkoop in het kader van grond voor grond. Daarbij gaat het ook om weidevogelreservaten zoals de Klaarkampermar, de Jouswierpolder, de Anjumer Kolken, Koarnwerterpolder en Bancopolder. Dit zijn bolwerken en kerngebieden voor weidevogels in de wijde omgeving. Voor de biodiversiteit, als rustgebied en als kwalitatief waardevol gebied te midden van intensief gebruikte agrarische grond, vervullen deze terreinen een waardevolle rol. Voor het weidevogelbeleid is het een verlies als deze gebieden hun functie als weidevogelkerngebied kwijt raken. Bovendien hebben ze in de verschillende bestemmingsplannen buitengebied een natuurfunctie. Het Onderhandelingsakkoord bepaalt niet dat deze terreinen hun natuurfunctie moeten verliezen. Wel komen ze door hun ligging buiten de EHS niet langer in aanmerking komen voor beheersubsidie van het rijk.

Voorgesteld wordt om vooralsnog als uitgangspunt te kiezen dat gebieden die nu een natuurfunctie en een natuurbestemming hebben, deze bestemming planologisch ook zullen houden en deze gebieden vooralsnog geen andere status te geven.

.

Wat gaan we niet doen

- **Robuuste Natte As en ecologische verbindingszones**

In het Grien Manifest van onze partners in het landelijk gebied wordt voorgesteld om de robuuste natte as en de provinciale verbindingszones om te zetten in een ambitie. De partners van het Grien Manifest stellen voor een zoekgebied op kaart te zetten. Binnen dat zoekgebied kan getracht worden met initiatieven van onderop en met andere financieringsbronnen natuur te realiseren die bijdraagt aan de doelstellingen van de ecologische verbindingen.
De robuuste natte as is ruimtelijk echter niet gereserveerd in het Streekplan; deze zou werkende weg ingevuld worden. Van de ecologische verbindingszones zal het stempel EHS worden afgehaald zodat er geen planologische schaduwwerking is.

Hoewel wij kansen zullen benutten om het realiseren van ecologische verbindingen mee te nemen in projecten, stellen wij voor om hiervoor geen afzonderlijke middelen beschikbaar te stellen. We zetten daarom ook geen zoekgebied voor de robuuste natte as op kaart.

- **Milieukwaliteit EHS**

Dit budget is in het verleden met name besteed om maatregelen te nemen om de verdroging van natuurgebieden tegen te gaan. Om de omslag te kunnen maken naar een robuuste natuur met grotere beheereenheden en voordeliger beheer, zal in de komende periode geïnvesteerd moeten worden.
De inrichting van de natuurgebieden moet geschikt zijn voor meer extensieve vormen van natuurbeheer.

Wij gaan ervan uit dat de KRW gelden en de provinciale inzet voor aankoop en inrichting van natuurgebieden hiervoor ingezet kunnen worden en stellen voor om voor dit onderdeel geen aanvullende provinciale middelen beschikbaar te stellen.

- **Overige soortenbeleid**

De rijksmiddelen voor het overige soortenbeleid zijn weggevallen. Via ons natuurbeheer binnen de EHS dragen wij al zoveel mogelijk bij aan biodiversiteit; dat is onderdeel van het gekozen natuurdoel.

Nu het Rijk verantwoordelijk wordt voor het natuurbeheer buiten de EHS, stellen wij voor om het soortenbeleid buiten de EHS niet vanuit de provincie in te vullen.

Uitzondering hierop zijn de gebiedsprojecten Centrale As, N381 en Harlingen-Franeker. Hier zullen we de komende jaren nog behoorlijk investeren in compenserende en mitigerende maatregelen waarbij ook een plus aangebracht wordt in het gebied. Dit is een verschuiving van een generieke aanpak naar een gebiedsgewijze aanpak.

Als onderdeel van het soortenbeleid wordt in samenwerking met het rijk het Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO) uitgevoerd. Dit is een programma van de ministeries van EL&I, I&M dat als doel heeft het ontsnipperen van rijksinfrastructuur. Fryslân kent in totaal 13 knelpunten in dit programma. Omdat wij als provincie de regie hebben in het landelijk gebied zijn wij de coördinator van dit programma. Door de bezuinigingen van het Rijk is momenteel nog onduidelijk wat er gebeurt met de knelpunten waarvoor EL&I financieel verantwoordelijk is. Het ministerie van I&M heeft aangegeven haar knelpunten te zullen blijven oplossen. Wij zullen daarom onze regierol blijven voeren voor het MJPO. Realisatie van de knelpunten van EL&I stellen wij echter afhankelijk van financiering door EL&I.

6. Uitwerking van het scenario per onderwerp: Landschap

Voor landschap zijn de rijksdoelen Nationale Landschappen (waaronder landschapsherstel) en Provinciale Stichtingen Landschap (Landschapsbeheer Friesland) vervallen. Het Rijk voelt zich niet meer verantwoordelijk voor belangrijke landschappelijke kwaliteiten die ook nationaal van betekenis kunnen zijn. Deze terugtrekking lijkt vooral op bezuinigingsoverwegingen te zijn gebaseerd.

a. Herstel van landschap
Zonder inspanning gaat het landschap sluipenderwijs in kwaliteit achteruit. De afgelopen jaren hebben wij jaarlijks ongeveer €0,7 miljoen ingezet om bij ruimtelijke ontwikkelingen de landschappelijke kernkwaliteiten blijvend te versterken en daarmee het verlies van groene elementen (ca 1% aan oppervlakte groen per jaar) enigszins te keren. Daarbij hebben we ook bijgedragen aan planvorming en versterking van draagvlak. Verder is via landinrichting met ILG-gelden eveneens geïnvesteerd in het herstel van het landschap. Deze middelen vervallen.
De komende jaren zetten wij onze investeringen in landschap versterkt in op behoud en verhoging van de landschappelijke kernkwaliteiten in:

1. de gebiedsontwikkelingen Centrale As, N381 en Noordwest-Fryslân;
2. de landinrichting Oranjewoud-Katlijk door de instelling van het Fûns Oranjewâld-Ketlik waar ook een deel investering in is voorzien.

Wij zien onvoldoende financiële mogelijkheden om het niveau van generieke landschappelijke investeringen op peil te houden. Vanuit scenario 2 stellen wij wel voor om binnen het budget van €0,9 miljoen p/j voor provinciale aankoop en inrichting van natuurgebieden, ook het uitvoeren van projecten voor landschapsherstel mogelijk te maken. Per project zal daar besluitvorming over plaatsvinden.
Daarnaast stellen wij voor om per gebied van plattelandsprojecten €0,04 miljoen per jaar tijdelijk t/m 2016 beschikbaar te stellen voor lokale natuur- of landschapsprojecten (dit geeft een totaal voor 5 plattelandsgebieden van €0,2 miljoen p/j). Dit is bedoeld voor initiatieven die van onderop ontwikkeld worden en via de Streekagenda's verder opgepakt worden.

Dit leidt tot de volgende consequenties:

- Met €0,04 miljoen per jaar per plattelandsgebied zullen in de gebieden steeds keuzes gemaakt moeten worden tussen bijv. kleine fysieke uitvoeringsprojecten, 4 tot 5 agrarische erven inrichten, een educatieproject uitvoeren, of landschapsambassadeurs ondersteunen;
- Herstel van landschapselementen zal de komende jaren vrijwel niet meer of op veel beperktere schaal kunnen plaatsvinden. Daar staat tegenover dat er in de gebiedsontwikkelingen CA, N381 en Noordwest Fryslân de komende jaren stevig ingezet wordt op landschapsherstel;

Recent hebben wij Grutsk op 'e Romte vastgesteld. Hierin hebben wij de provinciale belangen op het gebied van landschap, cultuurhistorie en stedenbouw integraal aangegeven. Een deel van deze belangen zal via onze beoordeling van ruimtelijke plannen geborgd kunnen worden. In een aantal gebiedsontwikkelingen (CA, N381 en Noordwest Fryslân) en in het Fries Merenproject wordt de komende jaren fysiek aanzienlijk geïnvesteerd in landschap. Vooralsnog zullen de landschapsdoelen met name gerealiseerd gaan worden met de inzet van ons ruimtelijk instrumentarium;

b. Beheer van landschapselementen
Beheer van landschapselementen valt onder agrarisch natuurbeheer buiten de EHS; daar is het Rijk verantwoordelijk voor. De prioritering daarbij loopt tot 2014 via de provincie; de financiering via contracten bij het Rijk loopt via het PMJP. Voor 2012 en 2013 zijn voor beheer van landschapselementen nog middelen beschikbaar via het PMJP (Fylg).
Het Rijk gaat het beheer van landschapselementen vanaf 2014 financieren uit Europese middelen (Groen-Blauwe Diensten). Daarbij zet het Rijk in op financiering uit pijler 1 van het gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Of dit lukt is nog onzeker. Mocht dit niet lukken dan zal overgeschakeld worden op pijler 2. Hiervoor zou dan 50% cofinanciering nodig zijn. Gezien de taakverdeling tussen Rijk en provincie, gaan we er vooralsnog van uit dat het Rijk deze cofinanciering voor haar rekening neemt.

Daarnaast willen we onderzoeken of en hoe het mogelijk is om inkomsten voor beheer en herstel van landschapselementen te verwerven. Dit vanuit het uitgangspunt dat landschappelijke kwaliteit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is, waarin de locale gemeenschap en de streek ook een rol spelen. Voorbeelden daarvan zijn pilotprojecten met houtopbrengst in Zuidoost Fryslân en de Noardlike Wâlden, het landschapsfonds Oranjewoud – Katlijk en het gemeentelijke Groenfonds Terschelling.

Vanaf 2014 zien wij het beheer van landschapselementen geheel als een rijksverantwoordelijkheid en zullen wij geen aanvullende provinciale middelen meer beschikbaar stellen voor beheer van landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen.

c. Nationale Landschappen (NL)
Op basis van de Nota Ruimte zijn in het Streekplan 2007 de twee van de twintig Nationale Landschappen (NL) in Fryslan begrensd: de Noardlike Fryske Wâlden en Zuidwest-Fryslan. Het gaat om gebieden die landschappelijk, aardkundig en cultuurhistorisch bijzonder zijn. Het Streekplan maakt in het ruimtelijk beleid geen onderscheid tussen NL en de overige landschappen. Wel zijn er in de NL extra (financiële) stimuleringsmogelijkheden voor draagvlak en investering in landschap en cultuurhistorie. De Verordening Romte beschermt de landschappelijke kernkwaliteiten zowel binnen als buiten NL; deze kernkwaliteiten vormen het uitgangspunt voor ruimtelijke ontwikkelingen.
Binnen de NL is de afgelopen jaren hard gewerkt aan het organiseren van randvoorwaarden. Er is bijvoorbeeld ingezet op landelijke samenwerking en kennisuitwisseling, maatschappelijk draagvlak, bestuurlijke verankering in het gebied, scholing (landschapsambassadeurs), en het zoeken naar nieuwe vormen van financiering.

Om het bereikte draagvlak en de mate van organisatie en het uitvoeren van kleine activiteiten te blijven ondersteunen, stellen wij voor om voor de NL Noardlike Fryske Wâlden en Zuidwest Fryslân elk jaar €0,05 miljoen (structureel) beschikbaar te stellen.

d. Landschapsbeheer Friesland (LBF)
LBF geeft al ruim 25 jaar invulling aan vele onderdelen van het provinciale landschapsbeleid. Naast talloze investeringsprojecten in verbetering van de kwaliteit van het landschap, adviezen voor beheer en uitvoering hiervan, en educatieve programma's, is LBF ook al jaren een belangrijke partner in met name de advisering en uitvoering van landinrichtingsactiviteiten. In maart 2011 hebben wij het Beleidskader Landschapbeheer Fryslân vastgesteld; daarin zit de provinciale agenda Landschap en Leefgebieden tot 2013, die aangeeft welke activiteiten LBF voor de provincie gaat doen. Hiervoor wordt elk jaar een productplan afgesproken. Een deel van de vaste kosten van LBF zijn hierin geraamd. Daarnaast wordt het geld ingezet voor afgesproken acti-

viteiten. LBF ontvangt een budgetsubsidie van de provincie van €236.000 per jaar en via het rijk van €386.000 per jaar. Deze rijksbijdrage gaat vervallen.

De provincie staat voor de keuze deze rijkscomponent al dan niet over te nemen. Hiervoor zijn enkele alternatieven:

- *Het vervallen rijksdeel gedeeltelijk of helemaal overnemen met provinciale middelen;*
- *Het rijksdeel niet overnemen;*
- *Het rijksdeel in een overgangsperiode overnemen.*

Wij stellen voor om voor 2014 en 2015 de budgetsubsidie die aan LBF verstrekt wordt vanuit de provincie aan te vullen met €180.000.

Dit bedrag is ongeveer de helft van de rijkssubsidie. Jaarlijks wordt aan de hand van de beschikbare budgetsubsidie bepaald welke activiteiten in het beleidskader daadwerkelijk kunnen worden uitgevoerd door LBF. Verder verwachten wij dat LBF inzet op het uitvoeren van beheer in samenwerking met andere organisaties, en het toegroeien naar verwerven van inkomsten via projecten en fondswerving.

7. Uitwerking van het scenario per onderwerp: Landbouw

Het landbouwbeleid van de provincie is opgenomen in het streekplan en in de Landbouwagenda. Deze agenda, die PS begin 2011 vaststelden, en die een looptijd tot eind 2013 heeft, geeft de provinciale visie op de gewenste ontwikkeling van de landbouw en de maatregelen en middelen die de provincie inzet om aan de realisatie van de visie bij te dragen.
De hoofdlijnen uit de landbouwagenda houden we voor 2012-2013 vast en trekken we ook door naar 2014-2016. Met dien verstande dat maatregelen en middelen geactualiseerd en afgestemd zijn op nieuwe ontwikkelingen waaronder de nieuwe financiële situatie. Ook geven we een aanvulling met betrekking tot kavelruil waarbij de bevindingen van het nieuwe landbouwstructuuronderzoek meegenomen zijn. Dit onderzoek wordt de staten binnenkort ter kennisname aangeboden. Hiermee vervalt de noodzaak van een nieuwe landbouwagenda voor de periode vanaf 2014.

a. Visie op de toekomst van de landbouw
Onze visie op de toekomstige ontwikkeling van de landbouw is en blijft dat de landbouw een belangrijke functie voor Fryslân is. Niet alleen vanwege de werkgelegenheid in de landbouw en alle bedrijvigheid daar om heen. Maar ook en vooral vanwege het belang van de landbouw als veruit de grootste grondgebruiker voor de fysieke leefomgeving. De landbouw zorgt voor rust en ruimte, voor openheid maar ook voor het beheer van landschapselementen als houtwallen. De landbouw draagt ook steeds meer bij aan natuur en duurzame energie. De landbouw produceert veilige en gezonde voeding in de eigen omgeving en draagt bij aan de leefbaarheid van het platteland. De landbouw draagt op deze manier bij aan maatschappelijke doelstellingen en een duurzame samenleving.
De biologische landbouw verdient daarin een prominente plek. Deze vorm van landbouw loopt voorop in duurzaamheid en is een kraamkamer voor bewustwording en innovatie die ook in de gangbare landbouw van toepassing kan zijn.

Behoud van de landbouw vraagt om duurzaam renderen èn duurzaam produceren
Om de landbouw te behouden is een eerste vereiste dat die duurzaam rendeert. Duurzaam renderen houdt in: concurrentiepositie behouden, zicht op continuïteit van het bedrijf, fatsoenlijke inkomens en voldoende middelen om de noodzakelijke milieu-investeringen te kunnen doen. De landbouw kan niet leven van agrarisch natuurbeheer of productie van energie. Behoud van de landbouw betekent dan ook behoud van een sterke eerste tak: het produceren van melk, aardappels, tomaten of vlees.

Een tweede randvoorwaarde om boer te blijven is dat er duurzaam geproduceerd wordt. Duurzaam produceren houdt in: niet afwentelen op omgeving of toekomst. Zich zo ontwikkelen dat bijgedragen wordt aan een duurzame samenleving, met een schoner milieu, meer biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit, minder risico's voor volksgezondheid en verkeersveiligheid, een beter dierwelzijn en -gezondheid. Alleen dan behoudt de landbouw draagvlak in de maatschappij, zijn *license to produce.*

Ontwikkeling en innovatie: niet alleen in schaalvergroting, ook in verbreding en verdieping
Voor de combinatie van duurzaam renderen met duurzaam produceren moet de landbouw zich kunnen blijven ontwikkelen en innoveren. Ontwikkeling betekent voor veel bedrijven: kostprijsverlaging van producten voor de wereldmarkt door schaalvergroting. Dat is een ontwikkeling die nodig zal blijven en die wij, binnen bepaalde randvoorwaarden, accepteren.

Maar: niet elk bedrijf kan of wil daarin mee gaan. Wij zien ook kansen voor andere ontwikkelingen die, meer dan het produceren van nog meer van dezelfde producten voor de wereldmarkt, aan een duurzame samenleving bijdragen. Wij zien die kansen op de volgende terreinen:

- Verbreding van de landbouw in zorg en recreatie, educatie en blauwgroene diensten. Het bestaande agrarische natuur- en landschapsbeheer zijn daar goede voorbeelden van maar er is een breder pakker aan diensten denkbaar waarmee de landbouw de kwaliteit van het landelijk gebied vergroot
- Verdieping van de landbouw met duurzame kwaliteitsproducten waarmee een hogere toegevoegde waarde van landbouwproducten gegenereerd wordt. Daarbij denken wij aan de extensievere vormen van landbouw zoals de biologische landbouw of kringloopboeren. Er zijn ook mogelijkheden voor het zogenaamde tussensegment (iets duurzamer geproduceerd, iets duurder geprijsd). Door de Commissie Van Doorn en de adviezen die de heer Alders aan het rijk uitbracht over megastallen zijn ontwikkelingen in gang gezet om samen met alle ketenpartijen de veehouderij verder te verduurzamen. Die ontwikkelingen juichen wij toe. Ook zien wij kansen voor meerwaarde uit locale voedselketens en niche-producten.
- Verdieping en verbreding van de landbouw in de productie en leverantie van duurzame energie en andere bijdragen aan een biobased economy. Dat is een economie waarbij fossiele en chemische grondstoffen vervangen worden door natuurlijke en hernieuwbare. Energie is daarbij een van de laagwaardige toepassingen. Verwerking van landbouwproducten tot medicijnen, voedingssupplementen of bioplastics zijn voorbeelden van meer hoogwaardige toepassingen.

Wij dragen als volgt aan de realisatie van deze visie bij:

- *In het omgevingsbeleid bieden wij de landbouw ruimte voor ontwikkeling, binnen onze randvoorwaarden voor een goede ruimtelijke inpassing.*
  Aanvullend op het huidige beleid in het Streekplan is in het afgelopen jaar beleid vastgesteld voor schaalvergroting van de melkveehouderij. Wanneer het rijksstandpunt over de relatie veehouderij/volksgezondheid bekend is, zullen we dat aanvullen met beleid voor ontwikkelingen in de intensieve veehouderij. Ook voor lichtuitstoot uit melkveestallen, de teelt van genetisch gemodificeerde gewassen en het omgaan met de gevolgen van klimaatverandering, waaronder verzilting van grond- en oppervlaktewater, zullen wij de komende jaren zo nodig beleid ontwikkelen.

- *Als regisseur van de inrichting en het beheer van het landelijk gebied scheppen wij randvoorwaarden waarbinnen de landbouw zich kan ontwikkelen.*
  Dat gebeurt onder andere met de ondersteuning van kavelruil en andere structuurversterkende maatregelen. Hierop komen we later terug.
  Ook het agrarisch natuur- en landschapsbeheer werd tot nu toe geregisseerd door de provincie. Dat willen wij zowel binnen als buiten de EHS blijven doen. Voor het beheer buiten de EHS moeten daarover met het rijk nieuwe afspraken worden gemaakt.
  In de landbouwagenda 2011-2013 spraken wij de ambitie uit om voor Fryslân een ruimer en breder pakket aan bestaande en nieuwe typen blauwgroene diensten te realiseren. Wij houden vast aan deze ambitie. Daarbij tekenen we aan dat de financiering van nieuwe diensten op dit moment veel moeilijker ligt dan zich een paar jaar geleden liet aanzien. Dat betekent dat het van ons en van andere partijen die zich hiervoor hard willen maken, extra inzet en creativiteit vraagt.

- *Wij stimuleren en ondersteunen de landbouw in de ontwikkeling en toepassing van kennis en innovatie op het terrein van duurzaam ondernemen.*
  Daarbij blijven wij ons op de volgende speerpunten richten:
  - De realisatie van de Dairy Campus en het onderzoeks-, innovatie- en educatieprogramma dat daar gaat draaien.
  - Besparing, productie en leverantie van duurzame energie;

- Ontwikkeling van innovaties en de uitrol daarvan op het boerenerf die bijdragen aan klimaatbestendig en klimaat neutraal produceren, sluiten van mineralenkringlopen (ook precisielandbouw en mestraffinage vallen daaronder), biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit, dierwelzijn en diergezondheid en de productie van duurzame kwaliteitsproducten: biologische landbouw, tussensegment, lokale voedselketens, niche producten maar ook en vooral ontwikkelingen die bijdragen aan een biobased economy)

Rijksbezuinigingen dwingen tot heroverweging
De financiële middelen voor de landbouwagenda 2011-2013 en van kavelruil zijn (grotendeels) ondergebracht in het pMJP. Kennis en innovatie (belangrijk onderdeel van de landbouwagenda) en kavelruil zijn vervallen als rijksdoelen. Hiervoor komt dus geen rijksgeld meer beschikbaar. Dit noopt tot de navolgende heroverwegingen.

b. Structuurversterking landbouw/ kavelruil, kavelinrichting, bedrijfsverplaatsing
Hierboven is het belang van de landbouw geschetst en aangegeven dat de provincie aan behoud en ontwikkeling van de landbouw bij wil dragen met randvoorwaarden waarbinnen deze sector zich ontwikkelen kan. Structuurversterking landbouw, waar naast kavelruil ook kavelinrichting en bedrijfsverplaatsing onder vallen, is daarvoor een belangrijk instrument. Al decennialang wordt dat door de overheden met menskracht en middelen ondersteund. Zo werd in 2007-2011 in Fryslân gemiddeld per jaar voor circa € 7,5 miljoen per jaar aan verplichtingen aangegaan waarvan de EU € 2,2, het rijk € 1,1 en de provincie 1,1 mio/jr financierde. Derden, vooral de agrarische sector zelf, droegen voor € 3 mio/jr bij.

Met deze verplichtingen werden overigens niet alleen doelen voor de landbouw gerealiseerd maar ook voor andere belangen. Zo wordt kavelruil (en andere structuurversterkende maatregelen) ingezet om de aanleg van wegen en natuur mogelijk te maken.
Deze *kavelruil (a),* die sec nodig is voor de realisatie van wegen- of natuurdoelen, wordt voortaan meegenomen in de wegen- of natuurbegrotingen. Voor natuur zitten deze kosten in de 20% proceskosten die over de verwervings- en inrichtingskosten worden berekend.
Daarnaast is er *kavelruil (b)* binnen integrale projecten die naast landbouwdoelen ook andere doelen dient. Hieronder valt bijvoorbeeld kavelruil die uitgevoerd wordt in een integraal project dat een gebied, naast de aanleg van nieuwe natuur of een weg, een plus in brede zin moet geven.
Tot slot is er *kavelruil (c)* die alleen of voornamelijk het landbouwdoel dient. Deze kavelruil wordt meestal in losse kavelruilprojecten uitgevoerd.
In de toekomst kan kavelruil ook ingezet worden ter bevordering van de verkeersveiligheid (verminderen/veranderen van de verkeersbewegingen van grote landbouwvoertuigen). Voor gemeentelijke wegen zijn daarbij de gemeenten aan zet en voor provinciale wegen de provincie. Deze vorm van kavelruil dient meerdere doelen en valt daarmee in categorie b.

Uit het nieuwe onderzoek landbouwstructuur blijkt dat de verkaveling in Fryslân gemiddeld per gemeente op orde is (minstens 60% huisbedrijfskavels). Dit geldt niet voor individuele bedrijven. Door schaalvergroting versnippert de kavelstructuur (meerdere kleinere kavels op afstand). Met de voortgaande schaalvergroting blijft dit zo. De eis van plaatsgebondenheid (75% zelfvoorzienend, binnen 10 km, waarvan 50% bij huis) die de provincie aan schaalvergroting stelt, versterkt dit. Enkele provincies stellen net als wij wel de eis dat als stalruimte en veeomvang groeien, de hoeveelheid grond die in de omgeving in gebruik en beheer is evenredig mee moet groeien. Fryslân is de enige die daaraan concrete afstandscriteria koppelt. De benodigde grond moet binnen een straal van 10 km van het bedrijf liggen, waarvan minstens 40% als huisbedrijfskavel.

We kunnen zeggen: Fryslân kent geen slecht verkavelde gebieden meer, wel slecht verkavelde bedrijven. Het is daarmee minder een gebiedsprobleem, meer een individueel probleem. Een tweede conclusie uit het nieuwe onderzoek Landbouwstructuur is dat de kwalificatie “slechte verkaveling” minder een landbouwprobleem en meer een maatschappelijk probleem wordt. Een boer kan, met het vee op stal en de loonwerker die het landwerk doet, steeds beter uit de voeten met land op afstand. Hij maakt meer dan ooit de afweging: kunnen de kosten uit. Met meer veldkavels op afstand neemt het aantal kilometers trekkerverkeer op de openbare weg toe. Dat tast de verkeersveiligheid en leefbaarheid van het platteland aan. Dat is een maatschappelijk probleem.

***Figuur 2**. procentueel voorkomen van huiskavels per Friese gemeente zoals het landbouwstructuuronderzoek heeft uitgewezen.*

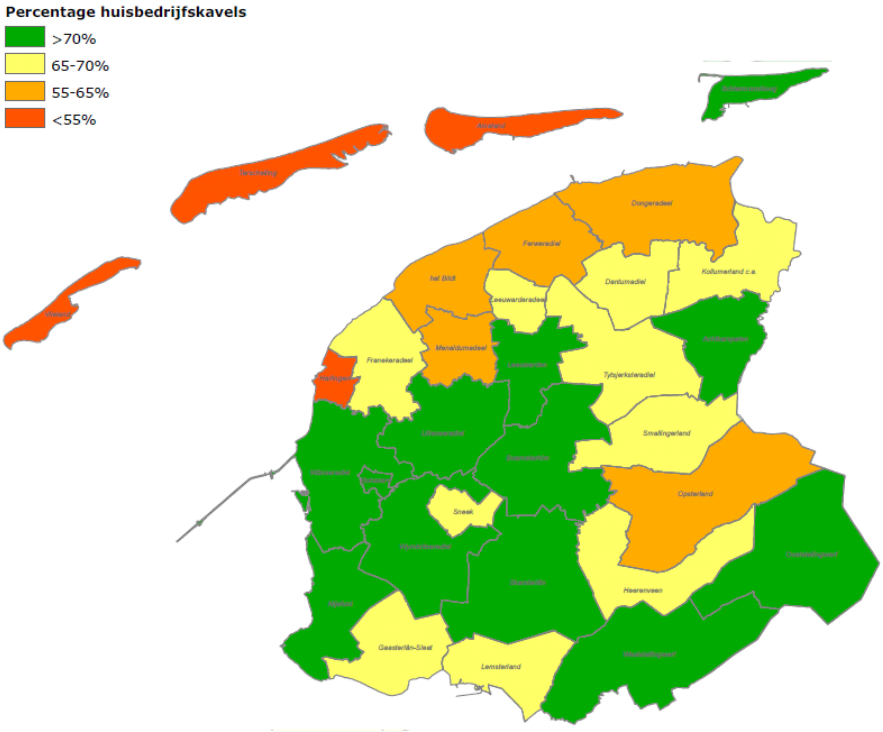

Zoals eerder aangegeven, waren voor structuurverbetering van de landbouw tot in 2011 Europese middelen, rijksmiddelen en provinciale middelen beschikbaar (in het pMJP). De Europese middelen zijn uitgeput en de rijksmiddelen worden niet meer beschikbaar gesteld (vervallen rijksdoel). Dat noopt tot een herbezinning op de ondersteuning van kavelruil.

Mede op basis van de conclusies uit het nieuwe onderzoek Landbouwstructuur stellen wij voor om voor de jaren 2014, 2015 en 2016 voor kavelruil *(b)* in integrale gebiedsprojecten € 500.000,-/jaar beschikbaar te stellen aangevuld met € 200.000,-/jaar voor kavelruil *(c)* alleen voor landbouwdoelen. Hiermee blijven we kavelruil ondersteunen voor in totaal € 700.000,-/jaar.

2014-2016:
Vanwege het wegvallen van middelen van de EU en rijk zien we ons genoodzaakt de ondersteuning per hectare naar beneden bij te stellen. Tot nu toe bedroeg die gemiddeld € 800,-/ha. Dat gaat naar € 600,-/ha voor kavelruil in integrale projecten en is bestemd voor het kavelruilbureau en voor subsidie van zakelijke dienstverlening en kavelinrichting. Voor kavelruil voor alleen landbouwdoelen wordt het bedrag € 200,-/ha. Dat is voor inzet van het kavelruilbureau. Hierdoor blijft het voor boeren mogelijk om te laten toetsen of kavelruilprojecten voldoen aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor fiscale voordelen. We zullen nog nagaan of dit eventueel kostendekkend kan via een systeem van leges.

2012-2013:
Tot en met 2013 is binnen de pMJP-programmering 2012-2013 € 1,75 mln. opgenomen voor kavelruil die via het kavelruilbureau loopt (kavelruil *(b)* binnen integrale projecten en kavelruil *(c)* in losse projecten. Deze middelen hebben geen betrekking op kavelruil voor het vrijmaken van natuurgebieden of aanleg van wegen (kavelruil *(a)*.
Vanwege alle onzekerheden is er stagnatie in lopende projecten opgetreden. Om deze achterstand weg te werken is in 2012-2013 meer nodig dan de € 7 ton/jaar die vanaf 2014 beschikbaar komt. Dat geldt zowel voor kavelruil voor de landbouw als voor kavelruil voor andere belangen.
Deze middelen blijven we (als onderdeel van het pMJP) voor de jaren 2012 en 2013 voor dit doel inzetten omdat een aantal kavelruilprocessen al gestart zijn (uitgangspunt is: afmaken waar we mee bezig zijn). Het stopzetten van deze middelen zou betekenen dat lopende processen stil komen te liggen. Het budget van 1,75 miljoen is opgenomen in het pMJP-jaarprogramma voor 2012-2013.

Daarnaast zullen de komende jaren nog extra provinciale middelen ingezet worden voor kavelruil in de gebiedsprojecten Centrale As, N381 en Harlingen /Franeker. Hiervoor is budget opgenomen in de desbetreffende budgetten.

c. Kavelruilbureau en IKG
Het nieuwe Landbouwstructuuronderzoek doet daarnaast aanbevelingen voor de werkwijze van het kavelruilbureau. Deze nemen we mee in het Uitvoeringsprogramma bij deze nota en de werkafspraken die we op basis daarvan met het kavelruilbureau gaan maken.
Daarnaast geeft het onderzoek aanbevelingen voor het beter laten functioneren van het IKG (het provinciale InvesteringsKrediet Grond) als een revolving fund. Aan dit fonds zijn hoge kosten (rente) verbonden. Tezamen met de economische situatie en weinig grondruil, dwingt dit ons het fonds af te bouwen. In het vervolg zullen er strakkere afspraken gemaakt moeten worden waarbij aan- en verkoop van ruilgronden beter op elkaar aansluiten. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de belangrijkste aanbevelingen uit het onderzoek.

d. Duurzaam ondernemen en kennis en innovatie
Duurzaam ondernemen en kennis en innovatie zijn belangrijke provinciale doelen. We willen een kennisprovincie zijn. De provincie is als onderdeel van de keten overheid-ondernemingen-onderwijs partner in het geheel. Daarom investeren we in kennisinstituten zoals de Dairy Campus. Dit topinstituut richt zich op economische en ecologische verduurzaming van de melkveehouderij, nationaal en internationaal. De komende jaren (2013-2022) komt (met een bijdrage uit het rijksdeel REP) een budget van € 7,5 miljoen beschikbaar voor het uitvoeren van projecten van nationale en internationale bedrijven in samenwerking met de Wageningen Universiteit.

Aansluitend daarop zien wij een rol voor de provincie weggelegd als aanjager van innovaties. Dat geldt zeker voor thema's waarmee de landbouw ook aan andere doelen van de provincie bijdraagt. Wij noemen de verduurzaming en vergroening van de landbouw, de productie van duurzame kwaliteitsproducten en het versterken van de biobased economy.

Voor duurzaam ondernemen, kennis en innovatie van de landbouw was tot in 2011 maar een beperkt budget van het rijk beschikbaar. Het grootste deel van het budget betrof de provinciale middelen uit het pMJP, de FYLG-middelen.
Voor 2011-2013 was in de Landbouwagenda begroot: ILG € 370.000,- (is vervallen), POP2 € 300.000,-, POP.NU € 960.000,-, FYLG € 1.190.000,-.
Voor de komende jaren komt er onderzoeksbudget voor de Dairy Campus beschikbaar. Dat betreft alleen de melkveehouderij en beperkt zich tot opdrachten die door Wageningen UR worden uitgevoerd.
Vanaf 2014 verwachten we dat er weer Europese middelen voor kennis en innovatie beschikbaar zullen komen. Deze EU-middelen vragen om 50% cofinanciering van de overheid. Als het gaat om innovaties voor de landbouw die ontwikkeld worden door andersoortige bedrijven (in voedselverwerking, energie, water- en sensortechnologie), wordt voor de cofinanciering aansluiting gezocht bij het uitvoeringsprogramma bij de provinciale nota voor economie. Dat geldt voor MKB-bedrijven. Voor omvangrijke projecten van grote bedrijven wordt in SNN-verband ingezet op cofinanciering uit rijksmiddelen voor de topsectoren.

Om er zeker van te zijn dat er ook voldoende middelen beschikbaar blijven voor kennis- en innovatieprojecten van de akker- en (glas) tuinbouw, voor melkveehouderijbedrijven die geen binding hebben met de Dairy Campus en voor de cofinanciering van landbouwgebonden EU-middelen, wordt voorgesteld €500.000,- per jaar voor de jaren 2014, 2015 en 2016 (incidentele middelen) beschikbaar te stellen uit provinciale middelen voor kennis en innovatie.

Voor 2012 en 2013 is voor kennis en innovatie in de landbouw vanuit de Landbouwagenda in het pMJP per jaar €500.000 beschikbaar aan provinciale middelen voor onderzoeken zoals bijvoorbeeld "maisteelt zonder kerende grondbewerking", begeleiding van bedrijven die van gangbaar op biologisch omschakelen en biobasedprojecten als de teelt van eendenkroos op mest en verwerking daarvan tot eitwitrijk veevoer (sojavervanger). Deze middelen zijn deels ook bedoeld als cofinanciering van Europese Popmiddelen waaronder € 960.000,- voor landbouw/ energieprojecten. De beschikbare middelen in het pMJP in 2012 en 2013 blijven voor dit doel beschikbaar. Daarmee kunnen afspraken die al gemaakt zijn worden nagekomen en kunnen ook de Europese middelen benut worden.

Hierboven beschreven we de speerpunten waarop wij onze inzet op innovatie van de landbouw in 2011-2016 zullen concentreren. In het Uitvoeringsprogramma bij deze nota werken wij dat verder uit. Daarbij zullen we uitdrukkelijk de verbinding leggen met andere ontwikkelingen zoals de uitvoeringsprogramma's bij de provinciale nota's voor Economie en Milieu en het topsectorenbeleid voor AgroFood, Tuinbouw en Uitgangsmaterialen, Water-, Sensor- en Energietechnologie. Ook de Agrodeal (een landbouwagenda die met Groningen en Drenthe, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties in Noord Nederland wordt opgesteld) en het programma van Landsdeel Noord voor de geïntegreerde inzet van de EU-fondsen voor 2014-2020 zijn hierbij van belang.

8. Gevolgen voor het huidige provinciaal beleid

Beleidsmatig

De bestaande beleidsnota's voor het landelijk gebied zoals het streekplan en de landbouwagenda blijven voor ons in principe het kader voor de uitvoering van het beleid in het landelijk gebied. Op onderdelen zoals bijvoorbeeld de beleidskaart voor de provinciale EHS zullen, na besluitvorming over deze nota, beleidsmatige aanpassingen (moeten) plaatsvinden.

- *Streekplan*

Op dit moment wordt ons streekplan geëvalueerd. In samenhang met de verplichting die zal voortvloeien uit de nieuwe omgevingswet om een omgevingsplan te maken, zal op mede op basis van deze evaluatie waarschijnlijk gestart worden met het opstellen van een Provinciaal Omgevingsplan (POP). Hierin zal het beleid voor het landelijk gebied voor de langere termijn integraal opgenomen worden.

- *Grutsk op 'e Romte*

Samen met alle betrokken partijen willen we de wijze van doorwerking van de doelen van Grutsk op 'e Romte bepalen. Daarbij zullen wij de mogelijkheden van een Structuurvisie en de doorwerking via de Verordening Romte bekijken.

- *Landbouwagenda.*

Huidige landbouwagenda blijft geldig tot en met 2013. Daarna geldt het geactualiseerd beleid zoals opgenomen in deze nota.

- *Nota plattelandsbeleid*

De concept Beleidsnota Platteland is begin 2011 in Provinciale Staten besproken en vervolgens in de inspraak geweest. Deze nota is nog niet definitief vastgesteld. Wij zullen deze nota binnenkort ter vaststelling toezenden aan PS.

- *Beleid voor recreatie en erfgoed*

Behalve doelen voor natuur, landbouw, landschap en leefbaarheid zijn in het huidige PMJP ook doelen voor erfgoed en recreatie opgenomen. De beschikbare (ILG) middelen voor deze doelen vervallen eveneens met ingang van 2014 . In deze nota natuur en Landelijk gebied worden voor recreatie en erfgoed geen financiële voorstellen gedaan. Bij de vaststelling van de Nota Economie is besloten tot het opstellen van en beleidskader recreatie en toerisme. In het kader van die nota zullen ook de financiële voorstellen voor recreatie aan de orde komen. Voor erfgoed zijn in begrotingsprogramma 8 structurele en tijdelijke middelen beschikbaar tot en met 2013. Bij het verlengen van de nota erfgoed zullen ook daarvoor eventueel voorstellen gedaan worden.

Programmatisch

In het verlengde van deze Nota Natuur en Landelijk Gebied hebben wij 2 separate documenten voor de jaren 2012 en 2013 vastgesteld die van belang zijn voor natuur en landelijk gebied.: het Provinciaal Meerjarenprogramma Landelijk Gebied (PMJP) 2012 en 2013 en het ontwerp Natuurbeheerplan 2013 . Dit laatste is het subsidiekader voor een aantal regelingen voor natuurbeheer die in 2013 nog gefinancierd worden uit het ILG.

a. PMJP 2012 – 2013.
In het PMJP zijn, naast de rijks ILG middelen, ook de provinciale FYLG middelen opgenomen voor het uitvoeren van het beleid voor het landelijk gebied. In 2006 is het provinciaal meerjaren-programma Landelijk Gebied (PMJP) voor de periode 2007 t/m 2013 vastgesteld. Het einde van de programmaperiode komt in zicht. In het PMJP 2012 – 2013 is opgenomen hoe dit programma afgerond zal worden.

We hebben een analyse gemaakt van de verplichtingen voor de (provinciale) FYLG middelen in het programma en de ruimte die er nog was om keuzes te maken. We hebben daarbij ervoor gekozen om waar mogelijk "af te maken wat in gang is gezet".
In de programmaperiode tot nu toe zijn al veel bestuurlijke en juridisch harde afspraken ge-maakt die uitgevoerd zullen worden. Dat betekent dat geld beschikbaar komt voor projecten zoals bijvoorbeeld de Natura 2000 beheerplannen Schiermonnikoog en Vlieland, weidevogel-compensatie en de landinrichtingen Butenfjild, Baarderadeel en Swette de Burd.

Daarnaast worden in dit programma ook middelen beschikbaar gesteld voor projecten waarover al vergaande bestuurlijke onderhandelingen hebben plaatsgevonden zoals bijvoorbeeld het Pol-derhoofdkanaal en de cofinanciering van het LIFE project in de Alde Feanen.
Ook hebben we besloten om de tenders voor landschap, recreatie en erfgoed in het najaar van 2012 en voorjaar 2013 open te stellen. Onze partners in het landelijk gebied zijn vaak al lange tijd met de voorbereiding van projecten bezig en hebben veelal hun eigen financiering al gere-geld.

Uiteindelijk bleef er een bedrag van ongeveer 5,5 miljoen beschikbaar waarvoor nog geen (bin-dende) afspraken gemaakt waren.

We hebben besloten dit bedrag als volgt in te zetten:

Landbouw Agenda.
Hiervoor is nog € 500.000,- beschikbaar in het programma 2012-2013 voor kennis en innovatie Dit bedrag is aan het FYLG toegevoegd vanuit de Landbouwagenda. Deze middelen zijn deels ook bedoeld als cofinanciering van projecten uit Europese POP middelen waar onder landbou-wenergie projecten.

Natuur
De middelen voor natuur worden ingezet voor het oplossen van knelpunten in lopende gebieds-projecten waarbij door het wegvallen van rijksmiddelen projecten niet meer kunnen worden uit-gevoerd zoals ze gepland zijn, maar waar op grond van gewekte verwachtingen door derden wel al verplichtingen zijn aangegaan of investeringen zijn gedaan. Het niet oplossen van deze (schrijnende) gevallen kan tot financiële problemen bij de betrokken agrariërs leiden. Over het oplossen van deze knelpunten wordt nog onderhandeld. Voor alle gevallen samen is een bedrag van enige miljoenen nodig.

Werkplan weidevogels,
In 2006 is het werkplan weidevogels 2007-2013 opgesteld met de BFVW, Boerennatuur en de terreinbeherende organisaties. In het werkplan zijn de uit te voeren acties, doelen en het beno-digde budget voor deze periode opgenomen. Het werkplan loopt al vanaf 2007 en kan met deze middelen worden afgemaakt.. Het gaat voor 2013 om € 130.000,-.

Natuur, Milieu en Landschapszorg,
Dit project is onderdeel van het in 2009 gesloten "Akkoord van Earnewâld". Daarin hebben de natuurorganisaties, Friese Milieufederatie en IVN met de provincie afgesproken om de schoolgaande kinderen meer bij de natuur te betrekken. Dit wordt door de provincie ondersteund door de inzet van *€ 150.000,-.***voor 2012-2013.**

Gaasterland.
De afgelopen jaren is met veel draagvlak in de streek op basis van vrijwilligheid het experiment Gaasterland uitgevoerd. Nu rijksmiddelen buiten de Natura 2000 gebieden wegvallen is overeengekomen het Experiment Gaasterland af te ronden.
Voor een goede afronding van het experiment zullen nog twee projecten uitgevoerd worden die een totale investering van ongeveer 1 miljoen vragen.

Wij zullen de afzonderlijke gebiedscommissies per brief informeren over de betekenis van onze besluitvorming over het PMJP voor hun project.

b. Vervolg: meerjarige programmering tot en met 2016
Eind 2013 loopt het PMJP 2007 – 2013 af. Op grond van de beleidskeuzes in deze nota zullen wij vervolgens een meerjarig uitvoeringsprogramma opstellen tot en met 2016. Hierin geven wij gebiedsgewijs aan hoe we – in samenspraak met onze partners in het landelijk gebied: terreinbeheerders, gemeenten, Wetterskip en andere maatschappelijke organisaties - tot concrete uitvoering kunnen komen.

Het resultaat van de verdeling van de grond voor grond middelen zal een grote rol spelen bij deze programmering en bepalend zijn voor het verder realiseren van doelen voor natuur en landelijk gebied (ontwikkelopgave). Bij de programmering zal zoveel mogelijk aansluiting worden gezocht bij lopende processen en zal maatwerk vragen dat past binnen het met deze nota vast te stellen meerjarige financiële kader.

De wijze waarop we de door ons geambieerde kwaliteit kunnen realiseren met de middelen die hiervoor op dit moment beschikbaar zijn, vraagt een nieuwe koers, die we samen met de terreinbeheerders en andere betrokkenen willen uitwerken. Wij zullen het initiatief nemen om samen te zoeken naar creatieve oplossingen en maatwerk binnen dit nieuwe (soberdere) perspectief.

Onze inzet daarbij is om de kosten voor het natuurbeheer aanzienlijk terug te dringen (met 30%). Bij deze vernieuwing/hervorming van het natuurbeheer zullen de komende tijd nog een aantal opties en mogelijkheden nader bekeken worden. Dit heeft vooral betrekking op de eigendomsverhoudingen en het beheer van de natuurterreinen. Daarbij kan gedacht worden aan:

- de rol en betekenis van de huidige Eerstgegadigden kaart op grond waarvan doorlevering van gronden aan Staatsbosbeheer, It Fryske Gea of natuurmonumenten plaatsvindt;
- de eigendomsverhoudingen, door bijvoorbeeld gronden niet meer door te leveren aan terreinbeherende instanties, maar op de balans van de provincie te houden;
- het aanbesteden van natuurbeheer in de toekomst;
- de wijze van inzet op particulier en agrarisch natuurbeheer;
- het al dan niet aanpassen van natuurdoelen;
- een maximale afstemming van uitvoering van taken tussen instanties die betrokken zijn bij planvorming, uitvoering en beheer van het landelijk gebied zoals, provincie, Wetterskip, gemeenten, Landschapsbeheer Fryslân en terreinbeheerders.

9. Financiële gevolgen

In dit hoofdstuk worden de voorstellen uit die hiervoor gedaan zijn voor de invulling van scenario 2 financieel vertaald. In de kadernota en de begroting zal de afweging en besluitvorming over deze budgetten plaatsvinden.

Voor de provincie gaat de uitvoering van de minimaal verplichte afspraken uit het Onderhandelingsakkoord Natuur voor het beheer van de natuurterreinen, na enkele jaren, ongeveer 7 miljoen structureel op jaarbasis kosten.
Voorgesteld wordt dit budget uit de structurele budgetten die beschikbaar zijn in begrotingsprogramma 5 te dekken.

Bestaande structurele budgetten
Binnen programma 5 is vanaf 2016 jaarlijks € 8.500.000,- beschikbaar voor beleid. In 2014/2015 is € 5,5 miljoen beschikbaar, de ontbrekende € 3 mln per jaar wordt gevraagd bij de nieuw aan te vragen middelen.
Dit geld kan vanaf 2014 worden ingezet voor de verplichte uitgaven, voortvloeiende uit het Onderhandelingsakkoord Natuur. De lasten voor beheer van natuur binnen de EHS zullen voor onze provincie naar verwachting jaarlijks, € 7.miljoen bedragen. Daarnaast kunnen uit dit bedrag de basisfinanciering Nationale Parken en het nationaal Landschap worden betaald. Het provinciaal budget voor aankopen natuur en landschapsherstel is bedoeld om kansen te benutten die zich voordoen voor afronding van natuurgebieden, waarmee de beheerskosten naar beneden gebracht kunnen worden. Daarbij kunnen ook incidenteel projecten voor landschapsherstel uit dit budget betaald worden. In 2012 en 2013 zijn voor de uitvoering van beleid de middelen beschikbaar uit het PMJP, zoals in hoofdstuk 8 is beschreven.

Structurele gelden begroting

Omschrijving	T/S	€ x 1000
Beheersgelden EHS	S	7.000
Basisfinanciering Nationale Parken	S	200
Nationaal Landschappen	S	100
Weidevogels	S	300
Provinciaal budget voor aankopen natuur en landschapherstel	S	900
Totaal structureel		**8.500**

Nieuw aan te vragen tijdelijke middelen
In de Kadernota 2013 wordt een bedrag van 16.960 aan middelen gevraagd voor de financiering van scenario 2.

x 1000

omschrijving	T/S	2014	2015	2016	2017	Totaal
Afdekken risico beheersgelden	T	3000	3000			6000
Overgang Nationale Parken	T	200	200			400
Lokale projecten natuur en landschap	T	200	200	200		600
Subsidie LBF	T	180	180			360
Kavelruil	T	700	700	700		2100
Kennis en innovatie landbouw	T	500	500	500		1500
Dekking structurele gelden beleid programma 5	T	3000	3000			6000
Totaal tijdelijk		**7.780**	**7.780**	**1.400**	**0**	**16.960**

De gelden die nodig zijn voor de voorfinanciering van de lopende EHS projecten, in totaal 22,5 miljoen zullen op de balans geplaatst worden met een vooraf vastgelegd aflossingsritme op basis van de verwachte verkopen van grond voor grond. Als zal blijken dat deze voorfinanciering snel terugbetaald wordt uit grond voor grond, zullen we overwegen of we in Natura 2000 gebieden grondaankopen toch willen voorfinancieren. In dat geval zullen we hiervoor nog spelregels opstellen. In 2016 wordt de grond voor grond regeling landelijk geëvalueerd.

Nota Plattelandsbeleid
Voor de uitvoering van de nota Plattelandsbeleid wordt in de jaren 2014 t/m 2017 jaarlijks € 3 miljoen gevraagd; in totaal gaat het dan om € 12 miljoen.
De beleidsnota Plattelân is begin 2011 in PS besproken en vervolgens in de inspraak geweest. In de begroting 2012 is voorgesteld om het budget voor deze nota structureel te maken. Bij de afwegingen die nu gemaakt zijn voor de herijking van het beleid voor natuur en landelijk gebied, is ervoor gekozen om de middelen die structureel beschikbaar zijn voor het landelijk gebied in programma 5, in te zetten voor de structurele verplichting om bij te dragen aan het natuurbeheer als gevolg van de bezuinigingen bij de decentralisatie van rijksmiddelen voor natuur. Dat betekent dat de Beleidsnota Plattelân opnieuw gefinancierd moet worden. In de Kadernota wordt voorgesteld om dit als tijdelijke middelen uit de VAR op te nemen. Het argument dat hieraan ten grondslag ligt is de koppeling van het plattelandsbeleid aan de streekagenda's. De streekagenda's worden ingevuld voor 4 jaar (2013 t/m 2017). Daarom wordt voorgesteld voor deze zelfde periode een budget van 3 miljoen per jaar beschikbaar te stellen voor uitvoering van deze nota mede als voeding voor de streekagenda's. Of, en in welke mate na 2017 nog middelen be-

schikbaar moeten komen voor het plattelandsbeleid zal mede afhangen van hoe Fryslân er dan bestuurlijk uitziet. Als gevolg van gemeentelijke herindeling zullen er minder gemeentes zijn en sterkere gemeentes (meer zelfredzaam). Vanuit deze argumenten wordt financiering met tijdelijke middelen gezien worden als een goed alternatief, dat een grotere wendbaarheid biedt om in te spelen op veranderende omstandigheden en prioriteiten in de komende jaren.

Inzet Nota plattelandsbeleid

omschrijving	**T/S**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**Totaal**
Nota plattelandsbeleid	T	3.000	3.000	3.000	3.000	12.000
Totaal tijdelijk		**3.000**	**3.000**	**3.000**	**3.000**	**12.000**

Resumerend tbv Kadernota

Omschrijving		**Totaal**
Incidentele middelen scenario 2	T	16.960
Nota plattelandsbeleid	T	12.000
Totaal tijdelijk		**28.960**

Daarnaast wordt In de Kadernota geld gevraagd voor de gebiedsprojecten Centrale As en N381 en Noordwest Fryslân. Met deze middelen worden eveneens doelen voor natuur, landschap en landbouw gerealiseerd. Het gaat om duurzame investeringen in Fryslân, die ook op de langere termijn bijdragen aan de leefbaarheid en economie van de provincie. Daarom wordt in de Kadernota voorgesteld een beroep te doen op de NUON-middelen. Daar waar mogelijk wordt ook een beroep gedaan op andere bronnen, zoals het Waddenfonds.

Overzicht van budgetten voor natuur, landschap en landbouw, conform de voorstellen in de gebiedsplannen CA, N31 en Noordwest Frysllân.

gebiedsprojecten	natuur	landschap	landbouw
Centrale As	16.621.007	7.357.128	5.572.379
N381	331.000	625.000	2.443.000
Harlingen Franeker	70.000	320.563	5.390.224
totaal	17.022.007	8.302.691	13.405.603

BIJLAGE

Werkkaart Natuur